

Mr Ahmed S. Aličić

DESETINA U BOSNI POLOVINOM XIX VIJEKA

Desetina je predstavljala jedan od najznačajnijih izvora prihoda u Osmanskom Carstvu. To je naturalno-feudalna daća. Njeno ubiranje zasniiva se na šerijatskim propisima, pa prema tome ona spada u tzv. šerijatske obaveze (tekalif-i šer iye). Raspoređivana je zavisno od karaktera određenog područja, odnosno od statusa posjeda koji su ulazili u sastav Osmanskog Carstva. Ta obaveza može da se prati gotovo od početka stvaranja islamske države, pa je i Osmansko Carstvo, takođe, desetinu prihvatilo kao šerijatsku obavezu i njome opterećivalo sve zemlje koje su, po navedenim propisima, potpadale pod ovu vrstu obaveze. Uporedo sa zavođenjem redovne vlasti, osvojene zemlje su popisivane s ciljem da se utvrdi karakter proizvodnih odnosa i status stanovništva. Osim toga, popisi su poduzimani da bi se utvrdio iznos i vrsta prihoda kako bi se mogli raspoređivati prema njihovoj namjeni. Popisi su vršeni redovno nakon svake promjene na osmanskom prijestolju ili nakon teritorijalnih promjena na određenom području. Tako je trajalo sve do početka XVII vijeka. Od tada popisi nisu redovni. Čak se ne može uopće utvrditi kakva je praksa primjenjivana od toga vremena. Čini se da su, uglavnom, stari popisi služili kao podloga za sve obračune prihoda ili unošenje promjena u karakteru proizvodnih odnosa, statusu stanovništva i posjedovnim, odnosno agrarnim odnosima. Na taj način se gubi kontinuitet u praćenju proizvodnje kao i drugih promjena u pogledu feudalnih odnosa, demografije i topografije pojedinih područja, koje su se sasvim sigurno dešavale. Prema tome, od početka XVII vijeka pa do polovine XIX vijeka ne znamo količinu desetinskih prihoda, a to znači ni obim poljoprivredne proizvodnje u Bosni, kao ni promjena koje su nastajale u zemljišnim odnosima. U tome je svakako najznačajnija desetina kao i drugi prihodi koji su uzimani od proizvodnog stanovništva, odnosno prihodi koji su uzimani na ime zemljišnog posjeda.

U vezi sa promjenama u društveno-ekonomskom sistemu Osmanskog Carstva nakon Tanzimata, nastaju promjene i u karakteru i namjeni desetinskih prihoda. Zbog toga se pokazala potreba da se ponovo

izvrši popis carstva i utvrdi količina desetine. Tako nastaju i popisi Bosne i Hercegovine, prvo 1848/49, a zatim ponovo u periodu od 1850—1852. godine. U ovom radu mi ćemo prikazati prihode desetine u nekim livama Bosne na osnovu desetinskih deftera (A šar defteri) iz 1850—1852. godine, što se čuvaju u Tapu ve Kadastro Genel Mudurlugu (Generalna uprava gruntovnice i katastra) u Ankari i predstavljaju posljednje popise (deftere) ovakve vrste do kraja osmanske vlasti u Bosni.

Desetina se odnosila na sve vrste poljoprivrednih proizvoda i drugih proizvoda koji su zavisili od zemlje, kao što je voće, med i dr., bez obzira na status stanovništva koje je obrađivalo zemlju.¹⁾ Ona je služila, prije svega, za podmirenje potreba vojnog karaktera, odnosno dodjeljivana je vojnicima kao opskrba (plaća), a uslovljavana je stalnom vojnom ili drugom službom državi. Kako je osmanski sistem bio vojničkog karaktera, to znači da je desetina bila neposredno vezana za osnovni sistem osmanske države, poznat kao timarski sistem. Taj sistem, dakle, zasniava se na timaru, a timar je u suštini sitni vojni posjed (feudalno leno). Osim timara kao krupnija feudalna lena postojali su još zeameti i, najkrupnija, hasovi, koje su uživali sultan i visoki dostojanstvenici sultanovog dvora, kao i upravnici i krupni činovnici u pokrajinama i zapovjednici spahijske vojske. Što se tiče Bosne, u njoj su samo upravnici liva (sandžaka) i namjesnik vilajeta uživali hasove, dok su svi drugi službenici uživali zeamete ili timare, zavisno od položaja na kojem su se nalazili. Od početka XVIII vijeka postepeno se ukida has kao feudalni posjed namjesnika pokrajine iil sandžaka (liva), pa tako u Bosni nestaje ove vrste feudalnog posjeda. Oni dijelovi zemlje koji su bili raspoređeni u carski has i dalje su zadržali taj status.²⁾ Međutim, kako je to vrijeme kada je degradacija već uveliko zahvatila čitav timarski sistem, a Carstvo zapadalo u sve veće finansijske krize, jasno je da ni carski has nije mogao ostati pošteđen. Već od XVIII vijeka gotovo svi posjedi carskoga hasa su davani u doživotne zakupe, tzv. *malikane*. Naravno, ovdje se ne misli da se trajnost odnosi na posjed nego samo na prihode.

Danas ne raspoložemo sigurnim podacima šta se desilo sa posjedi-
ma iz hasova namjesnika pokrajine i liva, da li su oni raspoređeni u
timare ili su prešli u državne mukate i carski has. Razlog je upravo

¹⁾ *Osmanlı Kanunnameleri*, Milli tettebbu' ları Mecmuası, C I, S. I, Istanbul, 1331., 50—112. str.

Ömer Lütfi Barkan, *XV ve XVI-inci asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda zırai ekonominin hukuki ve mali esasları*, Birinci cilt, Istanbul, 1943. godine. Tu se nalaze kanunname za razna područja Osmanskog Carstva i iz njih se može gotovo u potpunosti sagledati omanski poreski sistem.

Abdurahman Vefik-beg, *Tekalif kavaidi*, C I i II, Istanbul, 1328. godine. U ovom djelu autor je obradio sažeto sve vrste poreza u Osmanskom Carstvu, koristeći se u glavnom kanunnama i drugim pravnim djelima koja obrađuju navedenu materiju. O tome pogledati deftere (popise) *tapu*, *maliye* i *tahrir* koji se odnose na Bosnu i Hercegovinu a čije se fotokopije čuvaju u Orijentalnom institutu u Sarajevu.

²⁾ İsmail Haki Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi, Merkez ve Bahriye teşkilatı*, Istanbul, 1948. godine, naročito na 203. str. Avdo Sućeska, *Taksit*, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, br. VIII, 1960. godine, 339—362. str. Isti, *Promjene u sistemu izvanrednog oporezivanja i pojava nameta tekalif-i şakka*, POF, X—XI, 1960. godine, 75—112. str.

u tome što više od dva vijeka nemamo potpunih popisa (deftera) pokrajine iz kojih bismo tačno utvrdili gdje su bili hasovi namjesnika (valija) i sandžakbegova u vrijeme kada se oni ukidaju i kada se prelazi na drugi vid plaćanja ovih službenika, *taksit*. Ali, bez obzira na degradaciju timara, koji je neposredno vezan za desetinu, treba istaći da se osmanska država, sve dokle je postojala, nije odrekla ove vrste prihoda, isto kao što je za cijelo vrijeme svoga postojanja zadržala kategoriju mirijske zemlje. Prema tome, općenito uzevši, osnovu agrarnih odnosa u Osmanskom Carstvu čini mirijski karakter zemlje i posjedovni odnosi koji su iz toga proizlazili. U vrijeme reformi, a posebno nakon proglašenja Hatt-i šerifa od Gulhane 1839. godine, država pokušava da i u pogledu desetine unese određene novine i da ovu vrstu prihoda prilagodi osnovnim intencijama Tanzimata. Kako je i inače poreski sistem jedno od najvažnijih područja kojim se bavi navedeni carski hatt-i šerif, to se odmah nakon njegova proglašenja raznim uredbama i uputstvima nastojalo zvesti više reda u pogledu svih poreza, pa i desetine.³⁾ Na žalost, osmanska administracija nije bila sposobna da oživotvori ta nastojanja.

Desetina je, kako je već rečeno, po pravilu ustanovljivana odmah nakon što bi određeno područje ušlo u sastav Osmanskog Carstva. Ali, u svim zemljama gdje je desetina bila zavedena nije bio jedinstven njen iznos. U nekim krajevima je bila stvarna desetina, a u nekim više. Neki prihodi sa zemlje, kao što je sijeno i voće, često su uzimani u vidu polovine, a za neke je uzimana naknada u novcu. Dakle, vladala je neujednačenost u tom pogledu. Jednim zakonskim aktom, donesenim neposredno nakon Tanzimata, određeno je da desetina bude u stvarnom iznosu desetine, u smislu kako i sam termin označava — *ušur*.⁴⁾ Odredbe navedenog Hatt-i šerifa i inače propisuju da se svi podanici opterećuju jednako, odnosno prema prihodima, jer uostalom, istim aktom svi su podanici proglašeni jednakim i ravnopravnim. Čini se, ipak, da je u ovom proglasu bilo dosta deklarativnog, mnogo više nego praktičnog. Prva mjera u pogledu zavođenja reda u poreskom sistemu bila je da se ukine zakup kao način ubiranja poreza svih vrsta pa i desetine. Bilo je potvrđeno da zakupci poreza i desetine vrše najviše zloupotreba, čineći nasilje podanicima, a štetu državi. Stalo se na stanovište da se desetina ubire u državnoj režiji. U tom smislu pristupilo se uvođenju jedne nove institucije, tzv. *muhssilika*. Istina, ova institucija nije bila nepoznata dotada. Ona se primjenjivala u nekim područjima Carstva, najčešće na Arhipelagu i u nekim istočnim zemljama. Za svaku pokrajinu određivan je po jedan *muhassil*, sa isključivom dužnosti da se brine oko ubiranja raznih poreza. U tom pogledu nije bio zavisian od pokrajinskog namjesnika. Ovaj *muhassil* je u manje upravne jedinice slao svoje zamjenike. Brigu oko razreza poreza trebalo je da preuzmu *vijeća*, koja su obrazovana u svim upravnim jedinicama nakon proglašenja Tanzimata. U vijeću su obavezno sjedili *muhassil* ili njegovi zamjenici u slu-

³⁾ Abdurahman Vefik-beg, op. cit., C II.

⁴⁾ Isto, 1—38. str. i kasnije uz dotični porez.

čaju da se radilo o razrezu poreza.⁵⁾ Međutim, ubrzo se ustanovilo da je ovakav način ubiranja poreza štetan po državnu blagajnu. Razlog je bio nesposobnost muhassila u poslovima finansija ili njihova korumpiranost. Zbog toga se desetina ponovo daje u zakup, i to na dvije godine. Namjera je bila da se ovakvim načinom unaprijedi poljoprivreda i smanje zloupotrebe. Mislilo se da će takav način stimulirati zakupce da sami rade na unapređenju proizvodnje.⁶⁾ Ali, to nije donijelo željenog rezultata, pa se donosi nova odluka da se zakup produži na pet godina, s tim da zakupnina iznosi vrijednost trogodišnjeg prihoda, i to na taj način da se od zakupa prve godine ne uzima ništa za državnu blagajnu. Druge i treće godine zakupci bi plaćali dva posto na zakupnu cijenu, a četvrte i pete godine po tri posto, tako da se nakon te četiri godine zakupna cijena poveća za deset posto i tako naknadi prihod iz prve godine zakupa. To je učinjeno kao olakšica zakupcima, zbog toga što se smatralo da će, za to vrijeme, zakupci desetine ulagati sredstva za alat i druge potrebe za unapređenje poljoprivrede. Ni ovaj način nije donio neke vidnije rezultate, a osim toga on je dokinut izbijanjem krimskog rata, za čiju su pripremu državi bila potrebna velika i trenutačna sredstva. Dakle, onog momenta kada je državi zatrebalo, ona je odmah prešla na direktno ubiranje prihoda, ne vodeći računa o interesima proizvođača i zakupaca, kao ni o unapređenju proizvodnje.⁷⁾ Ove mjere oko ubiranja desetine provedene su u neposrednoj vezi sa ukidanjem timarskog sistema. Timarski sistem u zakonskom smislu ukinut je 1839. godine, proglašenjem Tanzimata, mada je i prije toga zemlja sa stavke timara pelazila u državnu režiju, osim u Bosni. Od tada se mirija, odnosno prihodi sa mirije, više ne raspoređuju u timare, nego se zadržavaju neposredno za državnu blagajnu. Što se tiče Bosne, ona je još uvijek, kao cjelina, predstavljala izuzetak, jer Bošnjaci nisu pristali da im se oduzmu timari.⁸⁾

Mada Porta, u zakonskom smislu, nije prihvatila izuzeće Bosne od općih reformi u Carstvu, ipak je u praksi to priznavala, jer se u pogledu uživanja timara, a to znači i u pogledu desetine nije ništa izmijenilo u odnosu na klasični sistem. Čak su i timari, samo u slučaju da je uživatelj ostao bez zakonskog nasljednika, preuzimani za državnu blagajnu. Sistem odžakluka je i dalje primjenjivan. Očito je da je Porta to prihvatila kao neku vrstu kompromisa, ali samo do određenog vremena. U vrijeme kada Porta donosi odluku da svi mirijski posjedi, bez obzira na njihov raniji status, odnosno vrstu oporezivanja, pređu na sistem desetine, Bosna nije izuzeta. To se u Bosni dešavalo za vrijeme uprave Tahir-paše (1846—1849). Međutim, začudo ni tada se nije zadiralo u timar. I dalje su ti prihodi ostavljeni na uživanje ranijim timarni-

⁵⁾ Enver Zija Karal, *Osmanlı Tarihi*, C V, Ankara, 1947, 146—148. i 173—185. str. Abdurahman Vefik-beg, op. cit., C II.

⁶⁾ Abdurahman Vefik-beg, op. cit., C II.

⁷⁾ Isto, 241—289. i 309—312. str.

⁸⁾ Ankara Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, *Yoklama defteri za Bosnu iz 1835. godine*. U Bosni je i dalje zadržano pravo džakluka kao i ranije, a oni koji su popisani u redifu za svoju službu uživali su svoje ranije timare.

cima. Možda je u pitanju administrativna procedura, tj. potrebno vrijeme od popisa do primjene odredbe o prevođenju svih zemljišnih posjeda na sistem desetine. Prevođenje svih mirijskih posjeda na sistem desetine, predstavljalo je, inače, opterećenje za stanovništvo nekih područja u Bosni. Naime, sve do Tahir-pašina vremena, veliki broj područja u Bosni, plaćao je feudalne dažbine u novcu — odsjekom, odnosno filuriju, iako je stanovništvo imalo jedinstven status-raja, bez ranijih filuridžijskih olakšica. Ovakav vid plaćanja, očito je bio lakši nego opterećenje u naturi, gdje je postojala veća mogućnost raznih zlo-upotreba. Osim toga, plaćanje odsjekom feudalnih obaveza u sebi sadrži mnogo manje ovisnosti obrađivača zemlje od feudalca ili njegovog zastupnika, a isto tako obrađivač je bio manje izložen i drugim nezakonitim troškovima i opterećenjima koja se nisu mogla lako kontrolirati, niti suzbiti. Porta je, ipak, u ovom slučaju vodila računa o svojim interesima, a ne o interesima proizvođača. Čini se da je ovo drastična mjera koju je Porta poduzela da bi sačuvala miriju kao zakonski vid proizvodnih i posjedovnih odnosa. Ova mjera kao i kasnije donošenje Zemljišnog zakonika, u stvari predstavlja posljednju i konačnu pobjedu mirije u borbi sa raznim pokušajima da se mirija potisne kao osnovni vid agrarnih odnosa. Međutim u okviru mirije će ipak postojati čiflučki odnosi i tako činiti agrarne odnose u Carstvu, pa i u Bosni zamršenim, a eksploataciju proizvođača težom.

Nije sasvim jasno kako se postupilo prilikom popisa za vrijeme Tahir-paše, sa onim zemljama koje su bile zadužene odsjekom u novcu, da li je ranija mukata (odsjek) jednostavno smatran iznosom desetine ili je desetina utvrđivana na licu mjesta, pa onda određivana naknada za tu desetinu. Prema popisima kojim mi raspoložemo, dalo bi se zaključiti da je mukata jednostavno preračunata u desetinu, a da naturalni iznos desetine nije ni utvrđivan. To je svakako moralo uticati na ukupan iznos naturalnih prihoda desetine, jer su područja pod mukatom bila dosta brojna. Da je tako, svjedoči i činjenica da i u ovim defterima (popisima) imamo sačuvana sva područja koja su ranije spadala u razne mukate i svoje obaveze izmirivala u novcu. Treba naglasiti da su neke od mukata u Bosni bile raspoređene u timare, a neke bile u zakupu kao malikane — trajni zakup.⁹⁾

Dakle, Tahir-paša je vršio popis Bosne kako bi mogao da sve mirijske posjede podvede pod sistem desetine, zatim da desetinu prenese u državnu režiju i da utvrdi njen ukupan iznos, a onda u vezi sa ukidanjem timara da bi se mogla odrediti naknada ranijim uživaocima desetine-timarnicima i konačno radi toga da bi se mogao imati uvid u sve prihode koji će činiti državni budžet, čije je formiranje predstojalo. Defteri, sačinjeni za vrijeme Tahir-paše, nisu sačuvani, osim za nekoliko kaza. Međutim, iz deftera što se ovdje objavljuju, vidi se da su se oni naslanjali na deftere nastale za vrijeme Tahir-paše. Ali, direktno ubiranje desetine od strane države nije se moglo u Bosni primijeniti sve dotle dok se ne dokine timarski sistem. Zbog toga je jedan od zadataka

⁹⁾ Tapu ve Kadastro, *Aşar defteri za Bosnu iz 1851/52. godine*. Salih Hadži-huseinović-Muvekkit, *Tarih-i Bosna*, Orijentalni institut u Sarajevu, br. 766, 288—290. str.

Latasa, kada je došao u Bosnu, bio da izvrši dokidanje timara i on je to učinio 1851/52. godine. Od tada desetina u Bosni prelazi u državnu režiju i tako ostaje do kraja osmanske vlasti u njoj.¹⁰⁾

Razlozi koji su uticali da se Bosna popisuje dva puta u roku tri-četiri godine bili su sljedeći: popisi što ih je izvršio Tahir-paša nisu pružali dovoljno podataka o prihodima desetine od svih proizvoda; oni nisu utvrđivali iznos desetine prema beratima timarnika, kao ni iznos koji im je ostajao kao naknada za ranije timare (ta naknada je u stvari bila neka vrsta vojne penzije i zadržace se do kraja osmanske vlasti u Bosni); u navedenim defterima nedostajali su podaci o mukatama u Bosni, bilo onim koje su bile podijeljene u timare ili onim koje su bile u malikanama.¹¹⁾

Kad je Veliko vijeće (Medžlisi kebir) dobilo naredbu da ponovo izvrši popis Bosne, odnosno desetine u Bosni, ono je odredilo za sve live i kaze odgovarajuće ljude da taj popis izvrše. Iz zapisnika vijeća u livama i kazama vidi se da su to bili obrazovani ljudi, mahom kadije ili druge efendije. Po dolasku na dužnost, popisivači su prvo izvršili smotru (joklamu) timarnika i njihovih berata. Na taj način oni su utvrdili sve timarnike poimenično sa područjem koje je ulazilo u njihov timar i iznosom prihoda koji su im pripadali. Tom prilikom su oni utvrđivali naselja ili druge lokalitete od značaja za prihode desetine, s tim što su taksativno nabrajali sve proizvode i iznos desetine od svakog proizvoda. Nakon toga su utvrđivali novčanu vrijednost desetine na osnovu cjenovnika koje su donosila vijeća odgovarajućih upravnih jedinica.¹²⁾ Defteri nastali za vrijeme Tahir-paše, popisivani su po tzv. *jaftama*. Jafta je finansijska (poreska) jednica i uglavnom je obuhvatala jedno naselje. Prihod jafte je upisivan u ukupnom iznosu, bez navođenja uživaoca. Prema tome, defteri koji nastaju 1851—1852. godine pružaju mnogo više raznih podataka, kako o prihodima isto tako i o naseljima i uživaocima desetinskih prihoda-timarnicima, što ima poseban značaj.

Defteri su posebno interesantni za proučavanje toponomastike u našim krajevima, jer je očito iz ovih deftera da je u tom pogledu bilo dosta promjena za period u kojem nemamo popisa, a to je gotovo dva i po vijeka. Važnost ovih deftera predstavlja i to što možemo da vidimo, bar približno, kakva je i kolika proizvodnja bila u Bosni i koliko se ona mijenjala tokom nekoliko vijeka osmanske vladavine.

Ranije je rečeno da su defteri nastali u periodu od 1850—1852. godine, ali treba istaći da su zvanično potvrđeni dvije ili tri godine nakon njihova nastanka.

Na ovom mjestu mi ćemo se ograničiti da prikažemo samo onaj dio koji se odnosi na desetinu, kao i mukate koje su unesene u ove deftere. Ostale podatke što ih pružaju ovi defteri prikazaćemo drugom prilikom.

¹⁰⁾ Muvekkit, op. cit., 291—300. st.

¹¹⁾ BBA, *Irade*, Meclis-i Vala, br. 6509. To se izričito vidi i iz zapisnika upravnih vijeća koji su ovjerovala popise desetine.

¹²⁾ Tapu ve Kadastro, *Ašar defteri* za Bosnu.

U vrijeme nastanka ovih deftera Bosna se dijelila na sedam liva (sandžaka), i to: Sarajevo, Travnik, Banja Luka, Bihać, Hercegovina, Novi Pazar i Zvornik. Defteri su sastavljeni zasebno za svaku livu, pa bi prema tome trebalo da postoji sedam deftera. Na žalost, defteri za Sarajevo i Bihać nisu sačuvani. Da li su u to vrijeme navedene dvije live bile popisane ne znamo. Pretpostavljamo da bi trebalo da postoji defter za Sarajevo, ali da je nekim slučajem zagubljen. Što se tiče Bihaća, najvjerovatnije da nije ni popisan, jer su se Krajišnici za vrijeme Tahir-paše odupirali tome da se i na njih primijene propisi o porezima, navodeći kao razlog to da oni nisu nikada plaćali nikakvih poreza kao posadnici tvrđava.¹³⁾ Čak je, između ostalog i zbog ovoga, došlo do oružanog sukoba između njih i Tahir-paše, u kojem je Tahir-paša bio poražen.¹⁴⁾ S druge strane, u vrijeme dok je Latas vodio svoju akciju u Bosni, najžešći su otpor pružali opet Krajišnici, pa bi se moglo pretpostaviti da ni nakon ukidanja timara, kada je desetina formalno i stvarno prešla u državnu režiju, Bihać nije popisan, jer, najvjerovatnije, stanje još nije bilo toliko sređeno da bi se popis mogao da obavi bez teškoća. Ipak, ostavimo to kao pretpostavku. U vezi s tim želimo još da kažemo sljedeće: radeći u Tapu ve Kadastro Genel Mudurlugu u Ankari, među defterima desetine u Bosni naišli smo na jednu signaturu deftera, ali deftera nije bilo u depou. Pretpostavljamo da je to trebalo da bude defter za Sarajevo. Prema tome, danas raspoložem sa pet deftera za pet bosanskih liva (sandžaka): Hercegovina, Zvornik, Travnik, Banja Luka i Novi Pazar, pa ćemo donijeti podatke o desetini u ovim livama. Moramo napomenuti da, što se tiče live Hercegovine, nedostaju popisi kaza Foča, Stolac i Ljubuški. Mislimo da je greška nastala prilikom mikrofilmovanja materijala u Tapu ve Kadastro Genel Mudurlugu u Ankari, jer nam je poznato da su postojali kompletni popisi svih navedenih liva, to smo utvrdili prilikom rada u navedenom katastru.

Ovi defteri se zvanično zovu A' šar defteri (defteri desetine). Međutim, kako se u njima desetina popisuje zajedno sa timarnicima koji su je uživali, oni, isto tako, predstavljaju popise timarnika u Bosni u vrijeme kada se timar definitivno ukida, pa i s toga stanovišta imaju važnost. Prema tim defterima u livi Hercegovina bilo je oko 980 timarnika i zaima. Međutim, broj timara (kao feudalnih lena) je neuporedivo manji, jer je velik broj timara, a posebno zeameta, koje uživa više osoba zajednički. U livi Zvornik bilo je oko 1215 timarnika i zaima. Što se tiče samih timara i ovdje je isti slučaj kao i sa livom Hercegovina, odnosno kao u svim livama. Za ovu livu karakteristično je da veliki broj timarnika i zaima nije iz live Zvornik, nego stanuju u livama Sarajevo i Hercegovina. Isto tako u ovoj livi je, u odnosu na druge live, neuporedivo velik broj feudalnih posjeda iz kategorije zeameta, pa po tome ima i velik broj begova, iako ne žive tu. U livi Travnik bilo je oko 820 timarnika i zaima. Pretežno su nastanjeni u ovoj livi, ali ih ima i iz drugih krajeva. U livi Banja Luka bilo je oko 230 timarnika i zaima. Bili su iz

¹³⁾ Muvekkit, op. cit., 288—290. str. Galib Šljivo, *Nemiri u Bosni za vrijeme namjesnikovanja Tahir-paše*, JIC, 1—2, 1975. god., 159—182. str.

¹⁴⁾ BBA, *Irade*, Meclis-i Vala br. 6509; 13014 i još velik broj irada iz vremena kada je Latas bio u Bosni.

raznih područja Bosne. Ova liva bila je obimom relativno mala. Ali to nije razlog što je ovako malen broj uživalaca feudalnih liva. Više je razlog tome što je veliki dio područja live spadao u mukate, i to one koje su pripadale državnoj blagajni, a nisu bile raspoređene u timare. U livi Novi Pazar bilo je oko 900 timarnika i zaima. Oni su bili, takođe, iz raznih područja Bosne, ali pretežno iz istočne Bosne. Ovdje nije bio velik broj krupnih posjeda. Osim toga, ova liva je u to doba bila u procesu formiranja, pa se vidi da su mnoga područja ranije pripadala drugim administrativnim jedinicama.

Što se tiče ostalih liva, pošto njihovi defteri nisu sačuvani, to ne znamo ni broj timarnika. Ali je očito da se broj kretao približno kao u ostalim livama. Na osnovu takve procjene moglo bi se zaključiti da je u Bosni bilo između šest i sedam hiljada timarnika (spahija) i zaima (begova). To se podudara sa zapisima koje su ostavili neki savremenici koji su dobro poznavali prilike u Bosni.¹⁵ Na osnovu ranijih popisa po jaftama, komisija je ovaj put popisivala svako naselje zasebno sa njegovim nazivom, zatim vrste proizvoda i njihovu količinu izraženu u okama ili komadima. Nakon toga upisivana je ukupna vrijednost proizvoda u novcu za svako naselje i konačno uživaocima desetinskih prihoda, sa tačno određenim iznosom koji svakom uživaocu pripada. Pošto su većinu timara uživali zajednički više timarnika ili zaima, popisivači su unosili kod prihoda koliko svakom pojedincu pripada, izražavajući to u dijelovima, npr. tom i tom pripada 15 dijelova (sehm) a tom i tom 5 dijelova, itd., naravno, na osnovu berata u kojima je bilo svakom timarniku i zaimu upisano šta uživa, gdje uživa i s kim uživa, ili, da eventualno, uživa prihode desetine iz dotičnih naselja ili drugog zemljišta. Ako je naselje ili druga vrsta zemljišta bilo opterećeno mukatom, onda je upisivan iznos mukate, odnosno dijelovi mukate koji su podijeljeni timarnicima.

Cijenu proizvodima određivalo je vijeće svake kaze, za razliku od ranije prakse, kada je cijene utvrđivao sud, odnosno kadija. Cjenovnik proizvoda donošen je, gotovo redovno, poslije kompletnog popisa cijele live, ali odvojeno za svaku kazu. Izuzetak je liva Novi Pazar. Tu je uz navođenje vrste proizvoda odmah iskazivana i cijena. Iz tih cjenovnika vidi se da cijene nisu bile jedinstvene u svim krajevima Bosne, pa ni u svim kazama pojedinih liva. Razlike nisu bile velike, osim u nekoliko kaza, što će se vidjeti iz materijala u tabelama. Međutim, uočljivo je da je razlika u cijenama za gotovo sve proizvode bila različita 1851. i u 1852. godini. Iz zabilješki u defterima vidi se da je bilo dozvoljeno, općenito, da bude cijena pšenice za 1852. godinu, veća za dvije pare po oki u odnosu na 1851. godinu, ali je u nekim kazama bila veća čak za 50%. Interesantno je da je količina pšenice u 1852. godini iskazana u drastično manjim količinama. Razlog nije poznat. Isto tako iz deftera se vidi da je nomenklatura proizvoda bila približno ista. Razlike su u onim proizvodima koji zahtijevaju posebnu klimu, kao što je npr. južno voće u Hercegovini kojeg nema u drugim krajevima.

¹⁵ Mehmed Emin Isević, *Ahvali Bosna*, Rukopis u Univerzitetskoj biblioteci u Istanbulu, a mikrofilm i fotokopije kod mene.

Interesantno je još istaći da se vrste proizvoda i njihov broj polovinom XIX vijeka ne razlikuju mnogo od vrste i broja istih u XV i XVI vijeku. Naravno, treba kazati da su sada zastupljeni kukuruz, duhan i krompir, koji su u međuvremenu ušli u proizvodnju u našim krajevima. Prema tome, proizvodne kulture bile su, gotovo, konstantne. Inače, donekle začuđuje neznatna količina duhana i krompira koja se iskazuje. Izgleda da ove kulture još nisu bile uzele velikog maha ili nisu bile pod kontrolom uživalaca desetine. Što se tiče kukuruza, njegova proizvodnja u poređenju sa drugim žitaricama je dosta velika, pogotovu u pojedinim predjelima Bosne. Isto tako vidljivo je da se kukuruz proizvodi u onim krajevima u kojima se danas nikako ne proizvodi. Primjetno je da se u većini upravnih jedinica koje su popisane u ovim defterima, ne iskazuju oni porezi koji su ranije plaćani u novcu i redovno su spadali u prihode timara. Očito je da su ti porezi ukalkulirani u onaj opći porez-vergiju. Ti porezi su: ispendža, porez na čift, porez na stoku, baduhava-porezi (globe za sitne prekršaje), itd., za razliku od poreza na svinje koji se ovdje iskazuje. Ovo ističemo zbog toga što je jedan od razloga za popis bio, između ostalog i to, da se utvrde prihodi timara. To znači da je poslije Tanzimata došlo do određenih promjena u pogledu vrste prihoda koji su davani na uživanje timarnicima. Dakle, propisi Tanzimata o porezima bili su provedeni i u Bosni.

Naime, sasvim je logično da je ispanđža kao osnovni novčani feudalni porez kršćana, uračunat u novouspostavljeni opći porez vergiju. Mislimo da je isti slučaj i sa resm-čiftom (porezom na čift) i raznim globama. Jer, nakon Tanzimata, a možda i nešto ranije, izmijenio se sistem vlasti, a uzapćivanjem timara za državnu blagajnu prestala je svaka uloga i udio uživalaca feudalnih lena u lokalnoj vlasti. Lokalna vlast bila je prešla na već uspostavljene organe opće nadležnosti u upravnim jedinicama, kao što su zabiti, muteselimi, mirilive ili kajmekami i valije (namjesnici) u upravnim jedinicama: nahijama, kazama, livama i ejaletu. Prema tome, prihodi od globa tad su pripadali administraciji. Zbog svega toga mislimo da u ovim defterima nema te vrste poreza.¹⁶⁾ Porez na sitnu stoku je takođe bio prešao u državnu režiju, odnosno ubiran je za državnu blagajnu. Tako su u timarske prihode uračunavani samo prihodi od poljoprivrednih proizvoda, porez na svinje i porezi na ispaše, što se sasvim jasno vidi iz ovih deftera.

Izuzetak čini nahija Piva kod koje je zabilježeno da daje novčane daće u iznosu od 200 groša nekom Bećir-begu, sinu Muratovu, u vidu ikramije (dočeka), a na ime *agaluka*, jer resmovi (porezi u novcu) iz ove nahije spadaju u njegov timar. To je jedini slučaj gdje su upisani porezi iz kategorije zakonskih (običajnih) poreza (resm-i orfiye).¹⁷⁾ Ovdje je *agaluk* očito upotrijebljen u smislu prava navedenog na vlast (vjеровatno na osnovu serbesta) u ovoj nahiji, pa, prema tome, i na zakonske poreze. Istina u još nekoliko kaza iskazani su neki porezi u novcu pod nazivom *razni porezi* ili *naknade u novcu*. To su obično neznatni iznosi i ne zna-

¹⁶⁾ Abdurahman Vefik-beg, *Tekalif Kavaidi*, C I, 43. str., C II, 60—61. str.

¹⁷⁾ Ovdje se prvi put susreće sa izrazom *agaluk* a da ima značenje prava koja proizlaze iz timarskog odnosa i to označen kao *ikramija* (doček, čast i sl.).

mo na što se odnose. Ukoliko se radi o globama, onda je razlog za njihovo navođenje jedino to što u tim krajevima, iz nekih razloga nisu do kraja provedeni propisi o porezima u smislu Tanzimata, ili naknade za neke prihode čija se količina nije mogla utvrditi pa se paušalno odredio iznos u novcu.

Kako je već rečeno, Porta je nakon Tanzimata donijela odluku da u svim krajevima Carstva desetina bude jedinstvena, i to u iznosu stvarne desetine. S obzirom na to, trebalo bi da prihodi koji se ovdje iskazuju predstavljaju stvarnu desetinu poljoprivrednih proizvoda u Bosni, odnosno u livama koje su popisane. Na žalost, mi nismo u to sigurni.

Prihodi iskazani u ovim defterima utvrđivani su na osnovu smotre timarnika i njihovih berata, zatim na osnovu iskaza vještaka, odnosno ljudi koji su poznavali prilike u svom mjestu i konačno na osnovu mišljenja upravnih vijeća svake kaze. S toga stanovišta, ovim podacima moglo bi se dati povjerenje. Ipak, ako se utvrđuje realna proizvodnja u Bosni, treba imati rezervu prema podacima, jer nisu utvrđivani na licu mjesta i u vrijeme žetve, odnosno u periodu prispijevanja određenih proizvoda koji su oporezovani desetinom. Ali ovi popisi imaju važnost, jer predstavljaju gotovo jedine podatke za proučavanje poljoprivredne proizvodnje u Bosni prije i u vrijeme popisa ovih krajeva. Čini se da je ovaj popis služio kao osnova za određivanje desetine i u kasnijem periodu. Sasvim je sigurno da je na osnovu njih određena naknada timarnicima za prihode koje su uživali sa svojih timara.

Neki podaci o desetini iz kasnijih vremena pokazuju da se iznos desetine povećavao. Naročito se povećavao novčani iznos prihoda od desetine, pa je bio nekoliko puta veći. Tome je, najvjerovatnije, razlog stalna inflacija, a osim toga, najčešće je Porti desetina služila za namirivanje deficita u budžetu, pa bi tada iznos desetine bio povećan za onoliko koliko je bilo potrebno Porti za trenutačno podmirivanje potrebnih troškova. Ali, kako ne raspolažemo popisima naših krajeva za vrlo dug vremenski period, pa prema tome, ne možemo da pratimo ovaj, kao ni druge vrste poreza u Bosni kontinuirano, onda je sasvim razumljivo što i s toga stanovišta pridajemo veliku važnost ovim defterima, bez obzira na njihove nedostatke.

Na osnovu iskaznih prihoda desetine u ovim defterima nameće se nekoliko zaključaka:

Desetina nije procijenjena na osnovu stvarnih prinosa, o čemu svjedoči način na koji je procjenjivana i veličina područja koja su obuhvaćena popisom. Za jedan dio proizvoda to se dade zaključiti iz samih popisa. Naime, službenici koji su vršili popis, često bilježe da su, npr., prihode od voća i povrća unosili otprilike, a ne na osnovu stvarnih prinosa, odnosno da su te prihode unosili onako kako su bili uobičajili da ih uzimaju timarnici. Ima zabilješki u kojima se kaže da ove prihode timarnici nisu nikako uzimali. Istina za one osnovne proizvode nema takvih zabilješki, ali je očito da i u tome ima procjene odoka.

Ako je količina desetine koja se ovdje iskazuje stvarni odraz tadašnje proizvodnje, onda je očito da je ta proizvodnja bila suviše mala. U vezi s tim postavlja se pitanje kako je stanovništvo podmirivalo svoje potrebe za ishranom, kao i timarnici kojima je desetina služila za op-

skrbu i bila uslovljena bezuslovnom službom državi u ratu ili u drugim prilikama. Jer, uzimajući u obzir iskazane prihode u ovim defterima, svaki proračun prinosa po glavi stanovništva bio bi posve nerealan, čak netačan. Mi takve proračune nećemo donositi, ali bismo usput mogli reći da npr. proizvodnja žitarica, svih zajedno, ne bi prelazila količinu od oko 70 oka po glavi stanovnika, godišnje, zajedno sa desetinom, a to je nemoguće, čak i pod uslovom da je obrada bila sasvim primitivna. Podaci iz kasnijeg vremena pokazuju da je desetina znatno povećana. Mislimo da je razlog tome utvrđivanje desetine na licu mjesta, povećanje obradivih površina, ali i pritisak od strane Porte koja je bila permanentno u finansijskim krizama.¹⁸⁾

Očito je da sve ziratno zemljište nije bilo obuhvaćeno obradom. Za ovo može biti više razloga, kao što je migracija stanovništva, napuštanje obrade zemlje i traženje egzistencije u drugim vidovima privređivanja, itd.

S obzirom na sve izloženo, jasno se pokazuje da zemlja, odnosno stanovništvo nije bilo suviše opterećeno desetinom, bar do vremena ovog popisa.

U vezi sa gore izloženim postavlja se još jedno pitanje, koje nije beznačajno. Da li je, naime, ovdje iskazana desetina onaj prihod koji je za jedno područje ili neko zemljište utvrđen u momentu kad je ono podijeljeno u jedan feudalni posjed-timar ili zeamet, ili je to onaj prihod utvrđen najranijim popisom ovih područja? Ako je tako, onda je jasno da državna blagajna, koja je bila izravno zainteresirana za desetinu, nije vodila računa o stvarnoj proizvodnji, pa na osnovu toga procjenjivala desetinu, ili se smatralo, što mislimo da nije tačno, da je proizvodnja ostajala konstantno ista, pa nije trebalo da se povećava desetina, ili eventualno, smanjuje zbog opadanja proizvodnje, kako proizvodno stanovništvo ne bi trpjelo nevolje zbog preopterećenosti. S obzirom na to da znamo kako se postupalo sa izdavanjem berata timarnicima, odnosno koje su količine određivane timarnicima, npr., u XVIII i XIX vijeku, čini nam se da se držalo pravila o prihodima desetine onako kako je ona određena u najranije vrijeme za određeno feudalno leno i zemljište koje je ulazilo u to leno.

Bez obzira na nedostatke ovih deftera (popisa), kao što je način procjenjivanja prihoda desetine, pa samim tim i ukupne proizvodnje, kao i to da ne sadrže popis stanovništva, s obzirom na to da ih je država smatrala valjanim i na osnovu njih postupala u vezi sa utvrđivanjem prihoda koji su prelazili izravno u državnu blagajnu, mi smo se odlučili da iz njih publikujemo onaj dio koji se odnosi na ukupne iznose desetine i njene vrijednosti u novcu za svaku kazu, gdje je to bilo moguće, u nadi da to može korisno poslužiti za proučavanje pitanja poljoprivredne proizvodnje u Bosni u XIX vijeku, pa i općenito, kao

¹⁸⁾ Orijentalni institut, Vilajetski arhiv, br. 2237, 2439, 3217. Iz ovih dokumenata se vidi da je desetina povećana, kako u naturi, tako i njen novčani iznos. Isto tako vidi se da su povećane količine zasijanih žitarica, što svjedoči da je dotle zemlja bila dosta zapuštena i da nije obrađivana. Međutim, ne može se isključiti ni stalna inflacija. O tome se može pogledati u Salnamama za Bosnu iz 1872. godine i kasnije.

i opterećenosti stanovništva ovom vrstom poreza. Osim toga, ovo su jedini popisi ove vrste za Bosnu i Hercegovinu u XIX vijeku, pa i zbog toga zaslužuju pažnju, pogotovu ako se ima na umu da defteri kao cjeline teško da će biti publicirani za dug vremenski period. Defteri inače pružaju mogućnost uporednog proučavanja ovog poreza u ranijem periodu, kao i u vremenu koje je slijedilo ali to zahtijeva posebne radnje.

Originali ovih deftera čuvaju se u Ankari u depoiima Tapu ve *Kadaastro Genel Müdürlüğü* pod zajedničkom oznakom *Defteri za Bosnu*. Svaki od njih ima zaseban broj, u stvari inventarski broj. U navedenom arhivu nisu opširnije obrađivani. Svaki za se nosi naziv *A' šar defteri* sa naznakom live (sadžaka) na koju se odnosi. Inventarski brojevi koje nose u arhivu su sljedeći: 141 i 156 za Hercegovinu, 148 za Zvornik, 155 za Travnik, 142 za Banju Luku i 123 za Novi Pazar. Na početku deftera je popis po jaftama za ona područja za koja su ovi defteri sačuvani. Ranije je rečeno da je popis po jaftama nastao za vrijeme Tahir-paše, negdje 1848/49. godine i da je taj popis poslužio kao osnova za popise nastale za vrijeme Latasa 1850—1852. godine. Tu je naziv naselja ili drugog ziratnog zemljišta sa ukupnom svotom prihoda u novcu. Prihod nije raspodijeljen među timarnike, što je bilo razlogom da se poduzima novi popis. Iza toga slijedi detaljan popis naselja ili drugog ziratnog zemljišta sa specifikacijom poljoprivrednih proizvoda i količinom koja otpada na desetinu izraženu u okama kao jedinicama mjere za težinu ili u komadima, ako su u pitanju košnice pčela ili svinje i konačno rekapitulacija prihoda u ukupnom iznosu u naturi i novcu. Ispod prihoda upisano je ko uživa te prihode i u kolikom iznosu. Pošto je većinu timara i zeameta uživalo više lica zajednički, ta lica su poimenično navođena sa mjestom boravka i iznosom prihoda od određenog zemljišta u dijelovima (sehm). Uživaoци desetinskih prihoda (spahije i begovi popisivani su na sljedeći način: ime, očevo ime i prezime, ili samo ime i očevo ime, ili ponekad ime i očevo ime sa patronimikom *zade*. Uz to je uneseno i ime prebivališta. Kako se vidi, svi navedeni podaci su važni. Na kraju popisa svake kaze donošena je rekapitulacija prihoda sa nomenklaturom proizvoda. Novčani prihodi su unošeni brojkama i slovima. Popise je ovjeralo vijeće svake kaze kao i vijeće live za prihode svih kaza u dođičnoj livi.

Što se tiče nomenklature proizvoda, već je rečeno da se ona nije mnogo izmijenila u odnosu na najranije popise naših zemalja pod osmanskom vlasti. Novi su proizvodi kukuruz, duhan i krompir. Međutim, i pored toga što je dosada u našoj istoriografiji objavljeno podosta materijala iz deftera ranog osmanskog perioda kod nas, neki proizvodi nisu sasvim sigurno utvrđeni. Obično su ostajali sa znakom pitanja. Mi smo se, takođe, u ovim materijalima suočili s tim problemom. Kad se tiče osnovnih zemljišnih proizvoda, onda tu nema sumnji. To su: pšenica, ječam, raž, kukuruz, zob. Međutim, kad je u pitanju kapludža ili kara kapludža i sl. onda tu dolazi do dilema o kakvoj vrsti žitarica je riječ. Najgore je što ni mnogi botanički rječnici, često ne mogu da pomognu. Zbog toga je i u ovim materijalima ostalo nekoliko upitnika. Ali, kad se tiče kapludže, mi smo se odlučili da to označimo kao *krupnik*, jer je očito da se radi o žitarici koja je bila zastupljena na cijelom pod-

ručju Bosne i Hercegovine. Sasvim je sigurno da se ne radi o biljci-korovu, kako se najčešće nalazi po rječnicima pa i onim koji uživaju glas izuzetnih rječnika. Prihodi su od ove žitarice relativno veliki da bi se radilo o korovu. U nekim botaničkim rječnicima se opet označava kao žito, isto kao pšenica. Međutim, s obzirom na mjesto navođenja i opis biljke, očito je da se radi o *krupniku*, koji se zaista mogao sijati zajedno sa pšenicom, ali i samostalno. Slično je i sa žitaricom kara-kapludža. Uspjeli smo da ovaj usjev utvrdimo kao *šilj*. Što se tiče raznih grahorastih biljaka, odnosno povrća, tu je dosta teško zauzeti određeni stav. Zbog toga smo ma ovim mjestima gdje se spominje više grahorica, nastojali, uz razna pomagala, da se opredijelimo za određenu biljricu, nastojali, uz razna pomagala, da se opredijelimo za određenu biljku. Problem je bio označiti razne vrste tikava, jer na nekim mjestima nismo mogli da utvrdimo da li se radi o vrsti tikve ili količini, odnosno mjeri. Npr., *kabak-čuval*, sigurno se radi o tikvi, ali da li o vrsti ili količini ne znamo. U popisu je donesen prihod od crvene boje, odnosno biljke koja služi za dobivanje crvene boje. Na nekim mjestima je to navedeno kao *kizil-boya* = crvena boja, na nekim mjestima broča = broć, a to je opet crvena boja, a na nekim mjestima kao *ruj* ili *rujevina*, pa opet to znači crvena boja. Zbog toga se i u materijalu nalazi različito upisano. Jedna biljka, odnosno vrsta povrća, ostala je nerazjašnjena. To je *surha* ili slično. Na žalost, ne znam o čemu se radi. U novopazarskom sandžaku se u popisu navodi biljka *grahorina*. Mi smo to preveli kao grah. Ali, nije isključeno da se radi o *bobu* (leći, sočivu). U materijalima će se naići na biljku *heljdu* ili *heljdinu*. Mi smo ostavili oba ta naziva, jer znače isto, ali se vidi da se različito zvala u raznim krajevima, ili bolje reći, u travničkom sandžaku u nekim kazama se zvala *heljdina*.

Još je potrebno istaći da je obračun vršen u grošima, odnosno cijene su određivane u *parama*. Jedan groš imao je 40 para.

Isto tako treba naglasiti, mada je to vidljivo iz materijala, da je prihod od pčela iskazivan na dva načina, i to, u košnicama i u gotovom medu. Razumije se da je bila razlika u cijeni. Tako je na jednu košnicu plaćano 50 para, a vrijednost jedne oke meda iznosila je oko 150 para. Prema tome, jedna oka meda uzimana je od svake tri košnice. Na nekim mjestima umjesto meda navedene su košnice. Ali se iz cijene vidi da se radi o okama meda a ne o broju košnica. Na više načina se iskazuje prihod od šljiva: ili kao svježe ili suhe šljive ili u vidu rakijskih kazana ili u vidu pekmeza (bestilj). Ostalo voće se iskazuje u svježem ili suhom stanju. Ima slučajeva da se na ime prihoda od voća iskazuje novčana naknada. To je svakako u onim mjestima gdje spahije (timarnici i zaimi) nisu uzimali prihode od voća pa se nije mogla utvrditi desetina na te proizvode. Prihodi mukata su izražavani samo u novcu, i to najčešće kao filurija (florin, zlatnik). U ovo vrijeme jedna filurija vrijedila je, ili obračunavana je, u iznosu od 18—36 groša.

Mislimo da nije dalje potrebno opisivati predmet ovoga popisa jer je on uočljiv iz materijala u tabelama. Možda je šteta što se nisu mogli donijeti poimenice uživaoci ovih prihoda desetine ili zakupci mukata, ali, to bi bilo preopširno za jedan časopis.

LIVA HERCEGOVINA

Kaza Mostar¹⁹⁾

1267/1850—51. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša	Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	6265	32	5012	grah	11	30	8
ječam	24708	20	12354	arpadžik	10026	22	5514
raž	6529	20	3264	nar	109	18	49
kukuruz	10602	18	4770	krompir	3841	10	960
krupnik	21319	14	7461	kupus	976	10	243
surha?	4432	12	1329	sjeme luka	11	330	90
zob	1236	12	369	grah	46	40	46
proso	1749	14	612	smokve	334	30	250
sijeno	57319	5	7164	bostan	180	16	76
grožđe	38722	10	9600	bijeli luk	21	30	10
duhan	1934	120	5802	grašak (burčak)	14	3	1
košnice	1357	160	2714				
leća							
(merdžimek)	124	40	124				
crveni luk	5443	18	2446				
						Ukupno	70351

Kaza Mostar

1268/1851—52. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša	Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	9867	34	8386	sjeme luka	90	200	450
ječam	48955	20	24477	arpadžik	6103	20	3051
raž	8612	20	4306	konoplja	10	200	50
kukuruz	39158	18	17621	trešnje	571	20	285
krupnik	31003	14	10851	smokve	353	20	186
proso	10367	14	3628	kupus	17242	10	4310
zob	667	12	200	krompir	8124	7	1421
surha?	21402	12	6420	crni grah (bakla) (Lupinus thermis)	515	30	386
sijeno	69460	5	8682	nar	18	20	9
košnice	1854	160	3708	tikve	168	6	25
grah	291	40	291	grožđe	68113	10	17028
bostan	850	12	255	duhan	1310	120	3930
leća	260	40	260				
nohut (nut)	57	40	57				
crveni luk	4415	13	1434				
bijeli luk	89	40	89				
						Ukupno	120696

¹⁹⁾ U kazi Mostar bilo je 87 naselja: sela, mahala, mezri i dr. što je potpadalo pod desetinske obaveze. Osim toga, u ovoj kazi su bile dvije mukate i to Mukata Goranci i mukata Fragustin koje su podlijegale filuriji te pet naselja iz mukate vojnika. Sve tri mukate su bile i tada u zakupu. Međutim, interesantno je istaći da u jednom selu ima i dijelova koji pripadaju mukati i dijelova koji daju desetinu u naturi. Zato je teško utvrditi tačan broj naselja u ovoj kazi.

Kaza Kolašin²⁰⁾

1267/1850—51. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	5365	24	3219
ječam	7044	18	3169
kukuruz	230	16	92
zob	4091	12	1227
heljda	3356	12	1006

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
krupnik	60	14	21
sklata (smješa)	8949	14	3132
sijeno	50317	2	2515
Ukupno			14381

Kaza Kolašin

1268/1851—52. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	3299	26	2144
ječam	4360	18	1962
kukuruz	376	16	150
raž	90	22	49
heljda	3960	12	1188

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
zob	3636	12	1090
sijeno	28006	2	1400
prihodi u novcu			169
Ukupno			8152

Kaza Trebinje sa nahijom Ljubinje²¹⁾

1267/1850—51. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	6593	30	4944
ječam	6100	26	3050
raž	2414	18	1086
krupnik	3220	16	1288
kukuruz	9790	16	3916
surha	11327	10	2831
proso	312	20	156
sijeno	945	3	70
grožđe	584	10	1396
duhan	352	200	1760

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
crveni luk	1764	20	882
arpadžik	216	25	135
krompir	420	10	105
košnice	1259	160	2516
nohut (nut)	1270	40	1270
lan	23	280	161
prihodi u novcu	1284
Ukupno			26850

²⁰⁾ U kazi Kolašin bilo je 28 naselja, mahala i mezri koje su podlijegale desetini. I u ovoj kazi je bila mukata i to ranija mukata zvana Bihkanje, čija su sredstva, nakon što su ukinute posade tvrđave Bihać prešla u državnu režiju i isplaćivala se za potrebe redife (rezervne vojske). U toj mukati na području Kolašina bilo je 36 naselja i mahala i mezri. Iznos mukate bio je 10330 groša.

²¹⁾ Kaza Trebinje je popisivana na dva različita načina i to 1850/51. godine zajedno sa nahijom Ljubinje a 1851/52. godine bez nahije Ljubinje. Naznačene godine se u kazi Trebinje spominje nahija Ljubinje iz čega se vidi da su ova dva područja predstavljala jednu kazu. Na području Trebinja bilo je 53 naselja mahale, mezre i dr. Svega 16 naselja je bilo raspoređeno u timare i davalo desetinu u naturi a ostala su plaćala filuriju i bila u zakupu raznih osoba. Osim toga na području Trebinja bilo je 41 naselje u mukati vlaha Nevesinja. Naime ovo je ostatak iz ranijih vremena kada je mukata vlaha Nevesinja bila posebna obračunska jedinica. Isto tako na ovom području bilo je 9 sela u mukati Novi Risan. I za ovu mukatu vrijedi isto što i za Nevesinje. Jedno selo pripadalo je mukati vojnuka. Sve mukate su bile u zakupu raznih osoba i ovom prilikom nije utvrđen iznos poljoprivrednih proizvoda. Na području Ljubinja bilo je 44 naselja, mahale, mezre i dr. i vrlo mali broj je davao desetinu u naturi. Uglavnom su plaćala filuriju.

Kaza Trebinje²²⁾

1268/1851—52. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	6896	32	5516
ječam	17615	20	8807
raž	11690	18	5260
krumpir	3223	16	1289
kukuruz	20283	18	9127
surha?	43898	10	10947
proso	7245	20	3622
nohut	586	40	586
crveni luk	1194	25	746

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
duhan	376	200	1880
krompir	8071	8	1614
kupus	7480	10	1870
grožđe	2100	10	525
sjeme luka	35	400	350
slatka repa	236	8	47
košnice	1797	160	3594
		Ukupno	55808

Kaza Nevesinje²³⁾

1267/1850—51. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	9156	30	6867
ječam	32362	22	17799
raž	40880	22	22484
krupnik i proso	17148	18	7716
kukuruz	1434	18	645

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
surha?	2227	14	779
med	692	160	2516
sijeno	106208	4	10620
prihodi u novcu		...	3594
		Ukupno	73020

Kaza Nevesinje

1268/1851—52. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	8877	32	7101
ječam	35750	22	19662
raž	49633	22	27298
kukuruz	2794	18	1257
krupnik	4866	18	2189
zob	6529	8	1305
proso	12758	16	5103
heljda	776	16	310

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
surha?	11301	14	3955
krompir	25871	4	2587
kupus	20482	4	2048
košnice	2555	160	5110
duhan	56	240	342
sijeno	104563	4	10456
		Ukupno	88724

²²⁾ Vidi napomenu br. 21.

²³⁾ U kazi Nevesinje bilo je 75 naselja, mahala, mezri i dr. Mukati vlahu u ovoj kazi pripadalo je samo 9 sela ili dijelova sela, a mukati vojnika 12 mezri i livada koje je držao u zakupu Fadil-paša Šerifović iz Sarajeva.

Kaza Gacko²⁴⁾

1268/1851—52. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	1834	30	1375
ječam	2171	20	1085
krupnik	2470	16	988
kukuruz	60	35	52
raž	868	20	434
proso	168	20	84

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
heljda	178	20	89
sijeno	31152	4	3115
krompir	1984	8	396
kupus	1440	10	360
košnice	321	160	1284
		Ukupno	9262

Kaza Prijepolje²⁵⁾

1267/1850—51. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	16687	24	10018
ječam	17258	18	7766
raž	5728	16	2291
kukuruz	23247	18	10461
heljda	2343	12	1302
zob	20733	16	8293

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
krumpir	1320	14	462
duhan	59	140	206
prihodi u novcu	2379
sijeno	79460	3	5959
		Ukupno	49137

²⁴⁾ U kazi Gacko bilo je 47 naselja, mahala, mezri i dr. koja su bila raspoređena u timare ali ih je najveći broj davao spahijama prihode odsjekom, a mali dio desetinu u naturi, što se vidi i iz iznosa prihoda desetina. Osim toga, 34 sela i dr. pripadalo je mukati Novi Risan i ona su plaćala filuriju. Mukata je i ovdje bila u zakupu. Prihodi filurije iznosili su 41000 groša, a prihodi mukate Novi Risan, uglavnom područje nahije Piva, 195 groša, što je malo vjerovatno. Pored toga, ova sela su plaćala na ime agaluka još 200 groša tzv. ikramije. Tu je bilo 20 naselja. Treba imati na umu da su pojedina sela u mukati Novog Risna, izvan Pive, bila djelomično u mukati a djelomično su davala desetinu u naturi. Inače ovo je kaza koja je, s obzirom na veličinu, najmanje davala desetine.

²⁵⁾ U kazi Prijepolje bilo je 101 naselje, mahala, mezra i dr. koja su davala desetinu. Svega nekoliko sela su plaćala filuriju. U ovoj kazi još je bilo 19 sela i dr. koja su pripadala mukati Bihkanje i plaćala filuriju. Isto tako 17 sela je pripadalo mukati vojnuka. Mukatu vojnuka držao je u zakupu Fadil-paša Šerifović. Navodi se da je on od svakoga sela uzimao po 69 groša odsjekom ali da je bio zanemario i to, pa u vrijeme popisa se nisu mogli utvrditi pravi iznosi ni desetine niti filurije, nego je to dato u zakup za 3500 groša. Prihodi mukate Bihkanje popisani su zajedno sa kazom Pljevlja i iznosili su 33000 groša 1850/51. godine, odnosno 49170 groša 1851/52. godine. Među desetinskim приходima je prihod od voskarne od 150 groša i 15 groša tržne takse.

Kaza Prijepolje

1268/1851—52. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	20899	26	13584
ječam	14258,5	18	6416
raž	6425	16	2570
kukuruz	18380,5	18	8271
krupnik	3040,5	14	1064
zob	14039,5	16	5264
heljda	2723,5	12	817
krompir	803	6	120
konoplja	113	100	300

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
jabuke	195	10	48
kruške	543	10	135
šljive	14170	6	2125
kupus	2202	4	220
grah	528,5	30	396
med	224	150	840
sijeno	76310	3	5723
		Ukupno	47894

Kaza Pljevlja²⁶⁾

1267/1850—51. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	6552,5	24	3931
ječam	28772,5	18	12947
raž	822	14	287
krupnik	12574	12	3772
sklata (smješa)	30621	12	9186
kukuruz	618	16	247

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
zob	3310	12	993
heljda	1609	12	482
prihodi u novcu		...	1723
sijeno	114908	2	5745
		Ukupno	39260

Kaza Pljevlja

1268/1851—52. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	5221,5	26	3394
raž	705,5	14	246
ječam	18835	18	8475
zob	12424	12	3727
kukuruz	1437	16	574
krupnik	6731,5	12	2019
sklata (smješa)	21818	12	6545
heljda	3908	12	1172

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
med	301	160	1204
grah	110	30	82
šljive	2697,5	4	269
kupus	1161	8	232
krompir	669	6	100
konoplja	55	100	126
sijeno	110863	2	5543
		Ukupno	33709

²⁶⁾ U kazi Pljevlja bilo je 140 desetinskih sela i 30 sela iz mukate Bihkanje čiji su prihodi popisani zajedno sa kazom Prijepolje. U kazi Pljevlja prihodi od voskarne iznosili su 250 groša i 350 groša porea od javne vage (kantarije). Mukata vojnika imala je 11 naselja i držao ih je u zakupu Fadil-paša Šerifović u iznosu od 3350 groša.

Kaza Čajniče²⁷⁾

1267/1850—51. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	9252	26	6013
ječam	34950	18	12727
raž	5917	14	2071
krupnik	8709	12	2617
sklata (smješa)	8205	13	2666
kukuruz	20621	16	8248
heljda	10417	12	3125
sijeno	63137	3	4735

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
šljive	13608	6	2041
jabuke	1604	8	320
kruške	2311	8	462
grah	875	40	875
konoplja	350	90	787
kupus	2393	6	359
crveni luk	54	40	54
košnice	544	160	1088
		Ukupno	51184

Kaza Čajniče

1268/1851—52. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	15259	24	9155
ječam	64244	18	28909
raž	11241	14	3934
sklata (smješa)	27772	13	9025
kukuruz	2852	16	1140
heljda	8009	12	2402
sijeno	81632	3	6122
šljive	8064	6	1209
jabuka	10443	6	1566

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
kruške	4260	6	639
grah	414	35	362
konoplja	311	60	466
kupus	3019	6	452
crveni luk	114	32	91
duhan	76	160	306
med	53	160	212
		Ukupno	65991

LIVA ZVORNIK

Kaza Birče²⁸⁾

1267/1850—51. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	3063	24	1837
ječam	10374	20	5186
kukuruz	4636	16	1854
krupnik	1640	15	615
raž	4472	16	1788
heljda	624	16	249
zob	889	12	266
lan	386	100	715

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
kupus i slatka repa	1703	4	170
krompir	730	2	36
crveni luk	94	24	56
grah	60,5	26	39
proso	436	16	174
duhan	64	160	256
sijeno	118765	2	5938
		Ukupno	19800

²⁷⁾ U kazi Čajniče bilo je 270 naselja, mahala i dr. koja su podlijezala plaćanju desetine u naturi. Ovdje je postojala i tzv. čajnička mukata, kao i mukata vojnika. U prvog je bilo 13, a u drugoj 11 naselja. Međutim, sva ova naselja su djelomično davala i desetinu u naturi.

²⁸⁾ U kazi Birče bilo je 53 naselja, mahala i dr. što su davala desetinu u naturi.

Kaza Birče

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	3092	32	2473
ječam	13114	22	7212
krupnik	1607	16	642
raž	3657	18	1641
kukuruz	3290	20	1645
heljda	164	15	61
zob	1561	14	546
med	164	160	656
lan	277	120	831

Kaza Srebrenica²⁹⁾

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	53917	20	26958
ječam	7289	18	3280
zob	12766	12	3289
raž	10919	16	4367
heljda	500	12	150
kukuruz	52300	15	19612
proso	1000	12	300
grah	1110	32	888
lan i konoplja	401	140	1403
kupus i slatka repa	2100	10	525

Kaza Srebrenica

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	32310	30	24232
ječam	2490	20	1245
zob	5440	14	1904
raž	4185	18	1883
heljda	943	15	353
proso	1562	15	585
kukuruz	39846	18	17930
lan	935	100	2337
duhan	671	200	3355
svježe šljive	31150	5	3893
pekmez	369	40	369

1268/1851—52. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
kupus	1516	6	227
krompir	626	4	62
crveni luk	109	40	109
proso	20	18	9
svježe šljive	412	4	41
grah	110	30	82
duhan	79	160	316
sijeno	113320	3	8499
Ukupno			25054

1267/1850—51. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
duhan	501	140	1753
jabuke i kruške	1500	4	150
svježe šljive	18000	4	1800
suhe šljive	3509	30	2631
pekmez	1400	20	700
crveni luk	330	40	330
sijeno	59100	4	5910
košnice	600	60	900
svinje	300 kom.	60	450
Ukupno			75400

1268/1851—52. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
kupus i slatka repa	3247	8	649
crveni luk	384,5	40	384
košnice	506	60	759
svinje	559	10	139
grah	2726,5	26	1772
suhe šljive	37	26	24
sijeno	85066	5	10633
Ukupno			72451

²⁹⁾ U kazi Srebrenica bilo je 83 naselja, mahale i dr. koja su davala desetinu u naturi.

Kaza Maglaj³⁰⁾

1267/1850—51. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	5700	24	3420
ječam	904	20	452
zob	978	15	366
kukuruz	11660	16	4664
proso	5	10	1
suhe šljive	1455	26	945
rakijski kazan	111,5 kom.	280	780
suhe kruške	20	20	10
lan	127	120	381
pekmez	615	56	861
grah	269,5	30	202
crveni luk	189	40	189
kupus	228	10	57

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
slatka repa	93	9	20
vrsta paljive			
repe (turp)	11,5	9	2
cvekla (pandžar)	4	9	1
duhan	52,5	200	262
krompir	2,5	100	1
košnice	90	40	90
likva (vreća čuvala)?	35	40	35
sijeno	21420	3	1606
		Ukupno	14360

Kaza Maglaj

1268/1851—52. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	2617	30	1962
ječam	240,5	28	168
zob	450	20	225
kukuruz	8086	18	3638
proso	115	10	28
grah	251	20	125
lan	77,5	120	232
suhe šljive	1043	24	625
suhe kruške	1082	10	270
crveni luk	29	40	29

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
slatka repa	97	6	14
kupus	233	10	58
duhan	35,5	200	177
košnice	190	40	190
rakijski kazan	53,5	240	321
pekmez	273,5	40	273
rotkva (turp)	22	9	0,5
sijeno	19741	4	1974
		Ukupno	10315

³⁰⁾ U kazi Maglaj bilo je svega 11 naselja, mahala i dr. koja su plaćala desetinu u naturi.

Kaza Gradačac³¹⁾

1267/1850—51. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	196425	20	98212
ječam	54916	20	27458
zob	38529	12	11558
raž	474	10	118
kukuruz	658484	12	197545
crveni luk	11267	24	6765
lan	4757,5	100	11893
grah	13388	30	10041
pekmez	11880	40	11880
duhan	1507	160	6028
kupus	19975	10	4993
suhe kruške	13005	12	3901
slatka repa	1752	10	438

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
rotkva	672	10	168
svježe šljive	71638	24	42982
tikve	4566	2	228
košnice	6674	40	6674
jabuke	1419	8	283
porez na voćnjake	43946	...	43946
sijeno	742371	4	74237
cvekla	117	10	29
proso	33	10	8
porez na livade?	19727	19727
Ukupno			573118

Kaza Gradačac

1268/1851—52. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	73978	30	55483
ječam	26091	30	19568
zob	13766	20	6883
kukuruz	351005,5	20	175502
sijeno	719252,5	5	89906
crveni luk	2773,5	40	2773
rakija	45826	40	45826
porez na ispašu	24809	...	24809
duhan	855	140	2992
grah	7093	30	5319
kupus	10597	10	2649
tikva	117550,5	4	11755
med	1759	140	6156

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
slatka repa	1652,5	10	413
lan	2599,5	80	5199
sjeme lana	1922	40	1922
porez na kolibe?	603,5	...	603,5
suhe šljive	12536	34	10655
suhe kruške	7203,5	12	2161
pekmez	2258,5	40	2258
porez na bostan	1814 gr.	...	1814
porez na voćnjak	3460,5 gr.	...	3460,5
košnice	1531	140	5358
Ukupno			483903

³¹⁾ U kazi Gradačac bilo je 147 naselja, mahala i dr. koja su davala desetinu u naturi. U prihode desetine nisu uračunati prihodi jednog zeameta koji je bio uzapćen za državu i dat u zakup. Kome je pripadao ovaj zeamet ne znamo. Ova kaza je inače prema iznosu prihoda bila jedna od najbogatijih u Bosni i Hercegovini. Međutim, ovdje su iskazani prihodi od nekih proizvoda za koje nismo mogli dati prava objašnjenja. Naime, u svim kazama obično su iskazivani prihodi od sijena u naturi dok ostali prihodi od travarine ili sl. nisu iskazivani. Ovdje, međutim pored prihoda od sijena koji su dosta visoki iskazuju se prihodi od ispaše (travarine = resm-i otlak) ili porez na livade (resm-i čayir). Isto tako upisan je prihod od voćnjaka iako su posebno iskazivani prihodi od pojedinog voća. Što se tiče poreza na bostan, ovdje se on izgleda odnosi jedino na dinje i lubenice. 1851/52. godine unesen je u ovoj kazi pored sijena i travarine i neki porez na kolibe (resm-i koliba). O kakvom se porezu radi nije nam poznato, pogotovu jer je to slučaj samo u ovoj kazi.

Kaza Gornja Tuzla³²⁾

1267/1850—51. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	17671	20	8835
ječam	2917,5	22	1604
zob	5666	16	2266
krupnik	976	18	439
raž	266	12	79
kukuruz	69221	14	27688
pekmez	5529,5	24	3317
suhe šljive	4754,5	25	2971
grah	943	30	707
lan	846,5	80	1693
slatka repa	366,5	6	54
crveni luk	2212	30	1659

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
duhan	2,5	80	5
suhe kruške	1767	12	530
kupus	976	8	196
košnice	1332	40	1332
porez na voćnjake	1381	...	1381
rakija	95	40	92
svinje	262,5 komada	?	131
sijeno	213396	3	16004
		Ukupno	70993

Kaza Gornja Tuzla

1268/1851—52. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	18786	24	11271
ječam	2060	22	1133
zob	2669	16	1067
krupnik	329	16	131
kukuruz	79808	14	27932
raž	131	16	52
proso	15	10	3
heljda	8	10	2
suhe šljive	999	30	749
grah	1059	40	1059
suhe kruške	1219,5	12	365
pekmez	189	60	283
lan	404,5	80	809

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
kupus	1114	12	334
slatka repa	134	8	26
crveni luk	823	60	1234
duhan	17,5	100	43
rakija	66	40	66
košnice	1003	40	1003
porez na voćnjak	65,5	...	65
porez na ispašu	186,5	...	186
svinje	200 kom.	20	250
sijeno	208778	6	31316
		Ukupno	79573

³²⁾ U kazi G. Tuzla bilo je 50 naselja, mahala i dr. što su plaćali desetinu u naturi. Osim toga, u ovoj kazi je bilo 16 sela u zemetu Sulejmanpašića koji su zasebno obračunati.

Zeamet Sulejman-pašića u G. Tuzli³³⁾

1267/1850—51. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	548	20	274
ječam	76	22	41
zob	329	16	132
kukuruz	2177	14	761
krupnik	5	18	2
pekmez	404	24	242
suhe šljive	190	25	118
grah	27	30	20

Zeamet Sulejman-pašića u G. Tuzli

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	882	24	592
ječam	172	22	94
zob	81	16	32
kukuruz	1915	14	670
suhe šljive	71	30	53
grah	30	40	30
crveni luk	16	60	24
kupus	10	12	3

Kaza Donja Tuzla³⁴⁾

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	65629	20	33814
ječam	12097,5	22	6653
zob	24600	16	9840
raž	2454	12	736
krupnik	5795,5	18	2608
kukuruz	207918	14	72771
crveni luk	6641	30	4980
lan	1965	80	3930
grah	3718	30	788
pekmez	16346,5	24	9807
suhe šljive	27400	25	17125
suhe kruške	10450,5	12	3135
kupus	6085,5	8	1217
slatka repa	2177,5	6	326
rotkva	28,5	6	4

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
lan	53	80	106
slatka repa	22	6	3
suhe kruške	103	30	77
kupus	35	12	10
košnice	14	8	2
sijeno	26	40	26
	8010	3	600
		Ukupno	2417

1268/1851—52. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
lan	14,5	80	29
suhe kruške	10	12	3
košnice	14	40	14
porez na ispašu	5	...	5
sijeno	12350	6	1852
		Ukupno	3339

1267/1850—51. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
bijeli luk	10	40	10
duhan	31,5	80	63
cvekla	19,5	6	2
proso	24	12	7
rakija	339,5	40	339
košnice	3062 komada	40	3062
porez na voćnjak	1854	...	1854
porez na ispaše (savat)	770,5 gr.	...	770
svinje	655	20	327
sijeno	443236	3	33242
		Ukupno	209418

³³⁾ Zeamet Sulejmanpašića iz Skoplja u travničkom sandžaku nalazio se na području tri kaze Bijeljine, G. Tuzle i D. Tuzle. U Bijeljini nije zasebno popisivan i obračunavan, dok u G. Tuzli i D. Tuzli jest, pa smo ga i mi zasebno donijeli u tabelama.

³⁴⁾ U kazi D. Tuzla bilo je 116 naselja, mahala i dr. što je podlijegalo desetini. Valja istaći da tzv. čop-mukata (obaveza prikupljanja drva za preradu soli) u ovoj

Kaza *Donja Tuzla*

1268/1851—52. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša	Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	53444	24	32066	kupus	7116	12	2135
ječam	7201,5	22	3961	slatka repa	1703,5	8	341
zob	14360,5	16	5744	duhan	11	100	28
raž	607	16	242	rakija	247	40	247
kukuruz	198959,5	14	69636	košnice	3359	40	3359
krupnik	1747	16	699	metlaš (süpürğa)	134	20	67
grah	3120	40	3120	porez na voćnjak	978,5	978,5
proso	99	10	25	porez na ispaše	640	640
suhe šljive	6024,5	30	4518	svinje	1410	20	705
suhe kruške	6029	12	1809	sijeno	398324	6	59749
crveni luk	2509,5	60	3764				
lan	1345,5	80	2691				
pekmez	1018,5	60	1528				
						Ukupno	194482,5

Zeamet *Sulejman-pašića* u kazi *D. Tuzla*³⁵⁾

1268/1851—52. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša	Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	4714	24	2828	kupus	654	12	196
ječam	553,5	22	304	slatka repa	89	8	17
zob	998	16	399	duhan	2,5	100	6
raž	118	16	47	košnice	198	40	198
krupnik	64	16	25	porez na voćnjak	50	50
kukuruz	18113	14	6339	porez na ispaše	138	...	138
grah	412	40	412	metlaš (sirak)	33	20	16
suhe šljive	208	30	156	svinje	64	20	32
suhe kruške	308	12	92	sijeno	30163	6	4524
crveni luk	169,5	60	254				
lan	111	80	222				
pekmez	56	60	84			Ukupno	16344

kazi kao i u drugim kazama gdje je postojala već je bila prevedena na sistem desetine, tj. stanovništvo koje je bilo u toj mukati nije imalo više nikakvih povlastica i bilo je potpuno izjednačeno sa ostalom rajom. Inače, što se tiče soli, ovdje se ne iskazuju prihodi u bilo kojem vidu i ne znamo kakav je bio odnos prema soli i solanama.

³⁵⁾ Zeamet *Sulejmanpašića* bio je u odnosu na prihode najveći u ovoj kazi. Samo 1850/51. godine zeamet nije popisano u ovoj kazi. Nije poznato niti vidljivo iz deftera zašto to nije učinjeno.

Kaza *Bijeljina*³⁶⁾

1267/1850—51. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	175907	16	70362
ječam	35356,5	12	10606
zob	8976	10	2244
kukuruz	451921	12	135576
grah	12058,5	20	6029
lan	2519	140	8816
crveni luk	4626,5	20	2313
kupus	10247	12	3074
slatka repa	605	12	181
cvekla	84	12	25
rakija	35420,	40	35420
košnice	6201	40	6201
duhan	410	80	820
krompir	150,5	20	75

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
porez na tikve	1211,5	1211
porez na voćnjak	3098	3098
suhe šljive	9245	30	9245
suhe kruške	888	20	444
pekmez	2937	40	2937
proso	16	10	4
jabuke	1089	10	272
rotkva	188	12	56
raž	265	16	106
sijeno	626266	3	46969
Ukupno			280577

Kaza *Bijeljina*

1268/1851—52. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	65268	24	39160
ječam	12356,5	24	7413
zob	3849	15	1443
kukuruz	257873	18	116042
suhe šljive	7910,5	32	6328
pekmez	2523	40	2523
jabuke	2040	8	408
med	2718,5	140	9514
porez na voćnjak	2343	...	2343
crveni luk	142	40	142
lan	2057,5	120	6172
duhan	341,5	200	1707
slatka repa	148	12	44

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
kupus	2427,5	12	728
suhe kruške	220	16	88
grah	7543	30	5657
porez na tikve	2020	...	2020
orasi	176	20	88
rakija	38494	40	38494
krompir	13,5	20	6
konoplja	76,5	60	114
cvekla	13	12	3
rotkva	87	12	26
raž	36	20	18
sijeno	509570	4	50957
Ukupno			291444

³⁶⁾ U kazi *Bijeljina* bilo je 55 naselja, mahala i dr. što je podlijegalo desetini u naturi.

Kaza Zvornik³⁷⁾

1267/1850—51. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	84916	20	42458
ječam	12973	16	51892
zob	17546	12	5263
kukuruz	147769	12	44330
proso	2364	10	591
grah	4588	30	3441
crveni luk	3162	14	1106
suhe šljive	7912	20	3956
košnice	2762	40	2762
lan	1882	80	3764
konoplja	97	100	242

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
kupus, slatka repa i jabuke	9692	5	1211
pekmez	6150	26	3997
sijeno	241866	3	18139
duhan	299	60	448
porez na voćnjak	5706	...	5706
rakija	7580	50	9475
svinje	1211	40	1211
		Ukupno	152294

Kaza Zvornik

1268/1851—52. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	43521	28	30464
ječam	3462	18	1557
zob	9699	13	3152
kukuruz	143656	13	46688
heljda	153	13	49
proso	308	10	77
raž	266	18	119
grah	4042	24	2425
crveni luk	1315	40	1315
lan	1346,5	80	2693
konoplja	210	80	420
suhe šljive	3305	22	1817
suhe kruške	712	12	213

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pekmez	1974,5	28	1382
kupus	5181,5	5	647
slatka repa	1175	5	146
košnice	3599	40	3599
duhan	419	80	838
porez na voćnjak	2674	...	2674
svinje	1278	10	319
jabuke	444	5	55
rakija	5758	40	5758
sijeno	264188	4	26418
		Ukupno	132826

³⁷⁾ U kazi Zvornik bilo je 98 naselja, mahala i dr. koje su davale desetinu u naturi i bile u timarima.

Kaza Brčko³⁸⁾

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	50067	20	25033
ječam	11274	16	4509
zob	7110	13	2310
kukuruz	159707	10	39926
suhe šljive	10802	25	6751
svježe šljive	117684	4	11768
crveni luk	2452	20	1226
grah	2721	24	1632
kupus	3664	8	732
lan	1223	100	3057
pekmez	3941,5	40	3941

Kaza Brčko

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	24680	30	18508
ječam	6207	30	4655
zob	3425	20	1712
kukuruz	90694	20	45347
svježe šljive	5309	4	530
proso	457	14	159
porez na bostan	79,5	...	79
košnice	1739	40	1739
porez na ispašu	8028,5	...	8028
grah	1958	30	1468
pekmez	423	40	423
duhan	341	120	1023

1267/1850—51. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
suhe kruške	1444	12	433
košnice	1647	40	1647
duhan	342	120	1026
porez na ispašu	6192,5	...	6192
tikva (vreća)?	1699	20	849
svinje	5252	20	2626
slatka repa	460	8	92
sijeno	250757	4	25075
		Ukupno	138831

1268/1851—52. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
tikva (čuvala)?	1167	30	875
sijeno	252296	8	50459
crveni luk	854	40	854
kupus	4457	20	2228
slatka repa	459	10	114
lan	410	100	1025
suhe šljive	8337	32	6669
svinje	7997	20	3998
suhe kruške	548	12	164
porez na voćnjak	150	...	150
		Ukupno	150213

³⁸⁾ U kazi Brčko bilo je svega 16 naselja, mahala i dr. koje su plaćale desetinu u naturi.

Kaza Kladanj³⁹⁾

1267/1850—51. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	6933	20	3466
ječam	2012	18	905
zob	3285,5	12	985
heljda	201	16	80
raž	3658	14	1280
krupnik	3081	11	847
kukuruz	23614	12	7084
proso	125	16	50
crveni luk	551	20	275
suhe šljive	1888	20	944
pekmez	276	40	276
kupus	2034	6	305

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
suhe kruške	416	10	104
lan	144,5	80	289
med	23	160	92
košnice	204	40	204
crvena boja (ruj)	322	12	96
slatka repa	161	2	8
grah	588	20	294
sijeno	158595	2	7929
tržna taksa i porez na vagu	329
		Ukupno	25846

Kaza Kladanj

1268/1851—52. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	4808	30	3606
ječam	1718	25	1073
zob	2079	15	779
raž	2037	14	712
krupnik	1980	14	693
kukuruz	19538	14	6838
heljda	179	14	62
proso	85	14	29
grah	701	25	438
svježe šljive	1282	4	128
lan	86	80	172
pekmez	205	40	205

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
košnice	150	40	150
suhe šljive	607	30	455
suhe kruške	393	10	98
crveni luk	128	20	64
kupus	1243	8	248
slatka repa	91	8	18
med	7	160	28
sijeno	109749	2	5487
tržna taksa i porez na vagu	462
		Ukupno	21746

³⁹⁾ U kazi Kladanj bilo je 48 naselja, mahala i dr. što je bilo u timarima i davalo desetinu u naturi.

LIVA TRAVNIK

Kaza Prusac⁴⁰⁾

1267/1850—51. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša	Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	70027	20	35013	raž	23625,5	14	8268
ječam	150812	16	60325	med	427,5	160	1710
zob	60690	12	18207	jabuke	4231	8	846
heljdina	34903	12	10470	crveni luk	4	25	2
proso	11260	14	3941	konoplja	210	70	367
kukuruz	17132	16	6852	sjeme konoplje	30
sijeno	258602	4	25860	sjeme lana	30
kupus	14028	6	2104	trešnje	140	20	70
grah	1112	25	695	sklata (smješa)	5081	16	2032
lan	761,5	80	1523	slatka repa	162	8	32
kruške (svježe)	2630	8	526				
krompir	5478	6	821				
šljive (svježe)	12625	6	1893				
						Ukupno	181563

Kaza Prusac

1268/1851—52. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša	Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	42628	31	33036	raž	11965	16	4786
ječam	150919	20	75459	med	1398	120	4194
zob	48554	14	16993	jabuke	2094	6	314
heljdina	39316	14	13760	crveni luk	19	20	9
proso	2476	16	990	konoplja	775	80	1550
kukuruz	14044	18	6319	sjeme konoplje	381	30	286
sijeno	397942	5	4974	sjeme lana	136	40	136
kupus	10917	7	1910	trešnje	62	20	18
grah	1260	28	882	sklata (smješa)	4433	15	1662
lan	384	100	961	slatka repa	226	,6	, 33
kruške (svježe)	3698	6	554	krupnik	10846	15	4067
krompir	5510	5	688	tikva	219	4	21
šljive (svježe)	15638	6	2345				
						Ukupno	220724

⁴⁰⁾ U kazi Prusac bilo je 141 naselje, mahala, čifluk i dr. što je plaćalo desetine u naturi i bilo u timarima.

Kaza Livno⁴¹⁾

1267/1850—51. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša	Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	21118	30	15838	sjeme konoplje		24
raž	30832	20	15416	med		100
ječam	101274	20	50637	crvena boja		140
zob	30018	16	12007	naknada za razne poreze		...	1194
kukuruz	9740	20	4870	sitno sijeno (indže gijah) 202192		4	20219
heljdina	199	17	84	krupno sijeno (kaba gijah) ...		2
proso	1530	14	535	slatka repa		4
kupus	3278	4	3278				
krompir	9237	6	1385				
grah	9237	6	1385				
konoplja	76	80	153				
						Ukupno	122809

Kaza Livno

1268/1851—52. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša	Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	24017	30	18813	sjeme konoplje 317		24	190
raž	42580	22	23419	med 909		100	2273
ječam	109062	22	59984	crvena boja 390		140	1365
zob	24832	16	9933	naknada za razne poreze	
kukuruz	20002	22	11001	sitno sijeno (indže gijah) 202192		4	20219
heljdina	5551	18	2497	krupno sijeno (kaba gijah) 59010		2	2950
proso	5532	14	1936	slatka repa 70		4	7
kupus	27253	5	3406				
krompir	15778	4	1557				
grah	446	35	390				
konoplja	476	80	953				
						Ukupno	169570

⁴¹⁾ U kazi Livno bilo je 62 naselja koja su plaćala desetinu u naturi i raspoređena bila u timare. U ovoj kazi postojale su još mukate Šujice i Bilaj Blagaj sa 13 naselja. Isto tako posebno je iskazan porez na ispaše. Po svojoj prilici ove mukate nisu bile raspoređene u timare nego su bile davane u zakup.

Kaza Prozor⁴²⁾

1267/1850—51. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša	Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	24715	22	13593	grožde	4476	8	895
ječam	47510	16	19004	sjeme crvenog luka	1687,5	30	1265
krupnik	27172	12	8151	šljive (svježe)	4385	6	657
šilj (kara kaplidža)	6234	11	1714	jabuke	4141,5	6	621
raž	3417	13	1110	kruške (svježe)	680	6	102
proso	9167	12	2750	košnice	473	120	1419
heljdina	3133,5	12	940	krompir	102	10	22
kukuruz	11472,5	12	3441	grah	81	20	40
konoplja	666,5	70	1166	crveni luk	97	20	48
kupus	3470	8	694	trešnje	698,5	10	174
sijeno	76658	3	5749	slatka repa	13	4	1
zob	5478,5	12	1646				
						Ukupno	65209

Kaza Prozor

1267/1850—51. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša	Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	19723	30	14792	grožde	3779	16	1511
ječam	46450,5	20	23225	sjeme luka	1692	20	846
krupnik	29361,5	14	10276	šljive (svježe)	10087	6	1513
šilj (kara kaplidža)	4535	12	1360	jabuke	913	6	136
raž	2178	16	871	kruške (svježe)	1383,5	6	207
proso	6702	12	2010	košnice	864	120	259
heljdina	4173	12	1251	krompir	28	10	7
kukuruz	8610	16	3444	grah	64	25	40
konoplja	706	100	1766	crveni luk	12	20	6
kupus	4277	6	641	trešnje	232	12	69
sijeno	132030,5	3	9902	slatka repa	...	4
zob	2220	12	666				
						Ukupno	77138

⁴²⁾ U kazi Prozor bilo je 43 naselja, mahale, čiflika i dr., što su plaćali desetinu u naturi. U ovoj kazi postojala je i mukata vlaha koja je iskazana kao filurija u iznosu od 10925 groša i to u području Rame. Obuhvatala je svega 5 sela.

Kaza Jezero⁴³⁾

1267/1850—51. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša	Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	15778	21	8283	šljive (svježe)	9788	8	1957
ječam	24676	14	8636	kruške i jabuke		8
zob	13452	15	5044	kupus	6673,5	8	1334
krupnik	6438	13	2092	konoplja	740	80	1480
kukuruz	29238	13	9502	sjeme konoplje		30
proso	11340	13	3685	krompir	212	6	31
raž	2416	14	845	crvena boja	63	160	252
heljdina	1880	12	564	sijeno	104497	4	10449
grah	2424	20	1212				
						Ukupno	55372

Kaza Jezero

1268/1851—52. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša	Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	8076	28	5653	kruške i jabuke	1477	8	295
ječam	19085	18	8588	kupus	5035	6	755
zob	6064	12	1819	konoplja	726,5	100	1816
krupnik	7941	14	2779	sjeme konoplje	359,5	30	269
kukuruz	28578	18	12860	krompir	719	6	107
proso	5932	12	1779	crvena boja	93	160	372
raž	1674	18	753	tikve	150	2	7
heljdina	5000	12	1500	sijeno	107389	4	10738
grah	1576	24	945				
šljive (svježe)	4496	28	3147			Ukupno	54188

⁴³⁾ U ovoj kazi bilo je 39 naselja opterećenih desetinom u naturi. Međutim, postojala je i mukata vlahā čiji su prihodi iznosili 5134 groša. Ne vidi se koja su sela i koliko ih je bilo u ovoj mukati. Osim toga posebno je izdvojen zeamet nekog Idrizbegovića i Sultanovića koji je iznosio 5000 groša.

Kaza Jajce⁴⁰⁾

1267/1850—51. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	37610	24	22566
ječam	28681	14	10038
zob	24272	10	6068
kukuruz	59668	13	19392
proso	19851	13	6451
heljdina	697,5	12	209
krupnik	2069	12	620
raž	419	14	146
jabuka	4698	8	939
šljive (svježe)	17693	8	3538
kruške (svježe)	15	8	3
orasi	186	20	93
lan	123	120	369
sjeme lana	30	1
konoplja	750,5	80	1501

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
sjeme konoplje	30	...
med	91,5	12	27
porez na voćnjak
trešnje	750,5	8	150
slatka repa	111,5	4	11
kupus	9662	8	1932
crveni luk	119	26	77
sijeno	104927	4	10494
duhan	200
krompir	6
tikve	2
grah	2770	20	1385
Ukupno			86014

Kaza Jajce

1268/1851—52. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	28851	28	20195
ječam	28816	18	12967
zob	17272	12	5181
kukuruz	64935	18	29220
proso	16016	12	4804
heljdina	3514	12	1054
krupnik	4685	14	1639
raž	932	18	419
jabuke	3969	8	793
šljive	21698	6	3254
kruške	9740	8	1948
orasi	591	20	295
lan	112	100	280
sjeme lana	48	30	36
konoplja	884	100	2210

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
sjeme konoplja	453	30	339
med	357	120	1071
porez na voćnjak	47
trešnje	884	16	353
slatka repa	584	6	87
kupus	8507	6	1276
crveni luk	101,5	32	81
sijeno	138214	4	13821
duhan	43	200	215
krompir	297,5	6	7
tikve	6807,5	2	340
grah	2791	24	1674
Ukupno			103656

⁴⁰⁾ U kazi Jajce bilo je 74 naselja, mahale i dr. što su davala desetinu u naturi. Osim toga dio ove kaze pripadao je mukati Kobaša i Varcara u iznosu od 12614,37 groša koji su prihodi plaćani kao filurija.

Kaza Travnik⁴⁵⁾

1267/1850—51. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša	Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	69117,75	26	44927	grah	5311	28	3718
ječam	97809	20	48945	tikva	15079	3	1131
zob	31646	14	11076	kupus	14311,5	6	2147
krupnik	12748,5	16	5099	repa	1350	4	135
raž	12211	16	4884	lan	738,5	110	2031
proso	18777	15	7041	konoplja	222,5	70	389
kukuruz	76556	18	34450	krompir	3183	12	955
svježe kruške	4194	15	1573	med	149,5	180	673
jabuke	13680	10	3420	sijeno	257677	8	51535
svježe šljive	33626,50	6	5044	heljda	16941,5	16	6777
crveni luk	1554	20	777				
						Ukupno	236727

Kaza Travnik

1268/1851—52. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša	Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	43208	34	36727	grah	4431,5	30	3324
ječam	91489,5	20	45745	crveni luk	276,5	24	166
zob	21298,5	14	7454	tikva	18895	2	945
krupnik	11326	17	4814	krompir	3427	4	343
kukuruz	67371,5	22	37045	sijeno	327143	6	49071
raž	5385	20	2793	med	276	140	966
proso	12326	16	4930	orasi	212,5	20	106
heljda	18457	16	7383	porez na svinje	1.596 groša	—	1596
jabuke	5683	6	852				
kruške	8877	10	2219	naknada za trešnje	334,10 groša	—	334
šljive	26461	5	3308	suhe kruške	1091	30	818
repa	1697	6	255	suhe šljive	1069,5	30	802
kupus	10802	9	2430	naknada za bostan	876,5	—	877
lan	463,5	100	1159				
konoplja	311,5	80	623				
sjeme lana	208,5	50	261				
sjeme konoplje	124	30	93				
						Ukupno	217439

⁴⁵⁾ U kazi Travnik bilo je 74 naselja koja su plaćala desetinu u naturi i bila raspoređena u timare.

Kaza Glamoč^{45a)}

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	2121	30	1591
ječam	20357	20	10179
zob	4436	16	1774
raž	202	20	101
kupus	697	8	136

Kaza Glamoč

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	2629	26	1709
ječam	25420	22	13981
zob	5139	16	2056
raž	123	18	55
kupus	697	4	70
krompir	1042	4	104
konoplja	228	80	456

Kaza Banja Luka⁴⁶⁾

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	32040	20	16020
krupnik	423	15	158
ječam	12436	15	4663
zob	20293,5	12	6088
kukuruz	158180	12	47454
proso	31849	10	7962
raž	1756	12	526
grah	5686	32	4549
kupus	14950	12	4485
lan	1657	140	5799
crveni luk	1347	40	1347
slatka repa	2804	10	701
tikve	25975	1	649
pekmez	157	50	196
šljive (svježe)	158563	8	31712

1267/1850—51. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
krompir	70	6	11
konoplja	110	80	220
sijeno	15217	4	1522
Ukupno			15534

1268/1851—52. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
sjeme konoplje	105	24	63
broč (crvena boja)	20	640	320
med	60	100	150
sijeno	32497	3	2436
Ukupno			21400

LIVA BANJA LUKA

1267/1850—51. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
sijeno	226310	6	33946
med	334,5	140	1170
suhe šljive	257,5	35	225
suhe kruške	132	26	85
trešnje	393	13	127
grožđe	627	13	203
krompir	92	6	13
jabuke	13135	13	4268
duhan	228,5	120	685
kruške (svježe)	40	13	13
orasi	100	25	62
crvena boja	78	120	234
razni novčani prihodi	585
Ukupno			173935

^{45a)} U kazi Glamoč bilo je 42 naselja, mahale i dr. što su plaćala desetinu u naturi i 21 naselje koje je plaćalo filuriju u iznosu od 14900 groša i to 11 naselja u mukati vlaha, a ostalih 10 naselja plaćala su timarnicima i zaimima filuriju umjesto desetine u naturi.

⁴⁶⁾ U kazi Banja Luka bilo je 39 naselja, mahala i dr. koja su plaćala desetinu u naturi. Osim toga, 7 naselja je plaćalo filuriju ali je bilo raspoređeno u timare a ne u mukati. U ovoj kazi bilo je još 20 naselja u mukati i plaćali filuriju i to 12 naselja u Banjoj Luci i 8 naselja u okolini Gradiške. Ovoj kazi pripadao je najveći dio mukate zvane Kobaš (akče-Kobaš) i to 172 naselja. Jedan dio ovih naselja označen je kao feth-i atik a jedan kao feth-džedid (ranije osvojena i novoosvojena).

Kaza Banja Luka

1268/1851—52. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša	Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	17176	32	13740	sjeme			
raž	1072,5	28	750	konoplje	8	40	8
ječam	7842	24	4705	jabuke	2748	5	343
kaplidža	270	24	162	orasi	329	40	329
zob	10653	18	4793	duhan	171	240	1026
proso	38003	12	11400	trešnje	1365	10	341
kukuruz	91073	20	45536	krompir	19	10	4
sirak	40	10	10	metlaš (šupúrge)	2	20	1
grah	4327,5	36	3894	lan	22	120	66
crveni luk	405	50	506	grožđe	3047	12	914
kupus	22576,5	12	6772	med	479	160	1916
lan	1002	140	3507	pekmez	7,5	80	15
šljive (svježe)	119537	8	23907	oskoruše?	266	15	29
kruške (svježe)	7770	10	1942	crvena boja (broč)?	6,5	180	29
suhe šljive	83	30	62	bijeli luk	6	40	6
suhe kruške	299,5	20	149	tikve	36825	2	1841
slatka repa	1937	15	726	sijeno	189640	8	37928
vrsta paljive repe	1737	20	868	razni novčani prihodi		...	690
sjeme lana	131	40	131				
konoplja	135	80	270				
						Ukupno	169396

Kaza Derвента⁴⁷⁾

1267/1850—51. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša	Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	27044	22	14874	med	461	160	1844
ječam	12215	20	6107	rakijski kazan kom.	455	240	2730
zob	4749	14	1662	jabuka — babali	1367	2	68
kukuruz	148440	8	29688	pekmez	69,5	50	86
proso	883	8	176	krompir	69	8	13
grah	3937	20	1968	grožđe	5	15	1
lan i konoplja	1221	100	3052	razni novčani prihodi	2091
crveni luk	1150	30	862	duhan	840	90	1890
kupus i slatka repa	5375	8	1075				
tikve	2520	2	126				
kruške i jabuke	9092	5	1136				
sijeno	159954	3	11996			Ukupno	81451

Pored toga, 5 naselja su pripadala vakufu i odnosila se na džamiju sultana Sulejmana. Mukata Kobaš iznosila je 30225 groša i ustupana je u zakup. U prihode ove kaze uračunato je još 1200 groša na ime tapije za obradivo zemljište (tapu-i ze min) i 12000 groša tržne takse.

⁴⁷⁾ U kazi Derвента bilo je 49 naselja, mahala i dr. što su davala desetinu u naturi. 2 naselja su bila u vakufu, 48 naselja u mukati Kobaš (atik i džedid). Prihod

Kaza *Derventa*

1268/1851—52. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	7496,5	29	5415
ječam	2702	21	1418
zob	1696	16	678
proso	528	14	184
kukuruz	64801	21	34020
sirak	91	16	36
grah	1660	23	954
kupus	3463	10	865
crveni luk	410	27	276
lan	324,5	120	973
šljive (svježe)	29992	6	4498
kruške (svježe)	546	8	109
suhe šljive	1953,5	24	1172
suhe kruške	1694	15	635
slatka repa	296,5	10	74

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
rotkva	182,5	5	22
konoplja	58	80	116
jabuka	1999	8	399
orasi	5	25	3
duhan	391	240	2346
krompir	63	6	9
grožđe	30	16	12
med	477,5	160	1910
pekmez	60	52	78
rakijski kazan kom.	555	50	693
tikve	55400	2	2770
sijeno	165174	8	33034
Ukupno			92709

Kaza *Tešanj*⁴⁸⁾

1267/1850—51. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	36813	18	16565
kukuruz	124607	13	40497
ječam	7012,5	16	2805
zob	10153	12	3045
proso	2559	12	767
grah	3645,5	20	1822
crveni luk	2549	30	1911
lan i konoplja	771,5	110	2121
kupus i slatka repa	6887	10	1721
suhe šljive	26013,5	18	11706
suhe kruške	1159	10	289
pekmez	6775	32	5420

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
trešnje	2895	18	1302
orasi	269	16	107
tikve	21672	2	1083
krompir	131	6	19
sijeno	228122	3	17109
med	239	160	956
duhan	169	80	338
rakijski kazan kom.	26	280	182
razni nov- čani prihodi	383
košnice	1	50	1
Ukupno			110158

mukate nije iskazivan u ukupnom iznosu. U prihode ove kaze još je uračunato 5597 groša na ime poreza za žirovinu i ispašu, te na ime tapije za obradivo zemljište i tržnu taksu.

⁴⁸⁾ U kazi Tešanj bilo je 61 naselje, mahala i dr. što je davalo desetinu u naturi, 19 naselja koja su bila u tešanjskoj mukati i plaćala filuriju, znači vlaška mukata, 42 naselja u carskom hasu koja su ustupana u zakup za sumu određenu odsjekom i konačno 37 naselja, mahala i dr. koja su pripadala vakufu Gazi Husrevbega. Još se odvojeno navode dva naselja koja plaćaju filuriju, ali se ne vidi da li u vlaškoj mukati ili u timaru. Prema tome, ukupno je bilo 161 naselje. U prihode Tešnja upisano je još 2530 groša tržne takse iz Tešnja i 800 groša tržne takse iz kasabe Žepča.

Na ovom mjestu treba istaći da u vrijeme popisa desetine i drugih prihoda nije se moglo utvrditi ko su uživaoci timara u velikom broju naselja, naročito na području kaze B. Luka. Ovi prihodi su tada prešli u državnu režiju.

Kaza Tešanj

1268/1851—52. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša	Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	13722,5	27	9262	trešnje	700	4	70
ječam	2291	20	1145	krompir	88	7	15
zob	5707	12	1712	metlaš			
proso	3891	12	1167	(šćipúrge) ...	20	20	10
kukuruz	69175	18	31128	med	487	160	1948
heljda	200	13	65	pekmez	991	42	1040
grah	295,5	20	147	oskoruše	60	18	27
kupus	4048	8	809	rakijski			
crveni luk	492	40	492	kazan kom.	202	40	202
lan	743	80	1486	tikve	41440	2	2072
svježe kruške	10512	2	525	sijeno	199722	3	14979
suhe kruške	12532	9	2819	suhe šljive	10313	24	6187
slatka repa	414	8	82	razni nov-			
jabuke	3259	6	488	čani prihodi	56
orasi	384	16	153				
duhan	163	140	570				
						Ukupno	78692

LIVA NOVI PAZAR

Kaza Višegrad⁴⁹⁾

1267/1850—51. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša	Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	18259	25	11412	kruške	4258,5	3	319
raž	4177	14	1462	jabuke	8228,5	2	411
ječam	12350	18	5558	orasi	253,5	40	254
krupnik	20972	12	6292	krompir	165	6	25
zob	1761,5	10	440	duhan	192	80	384
kukuruz	49671,5	20	24836	slatka repa	155,5
heljda	2069,5	14	724 (nečitko)	171
proso	930	12	279	med			20 gro. i 20 par.
sklata	293	10	73				
sijeno	156631	6	23496	košnice	2	50	5
konoplja	799	80	1598	paljiva repa	1		
grah	1123	40	1123	lan	19	120	57
kupus	3528,5	6	529	oskoruše	15	8	3
crveni luk	653	15	245				
šljive	41857	4	4186			Ukupno	83963

⁴⁹⁾ U kazi Višegrad koja je tada bila u sastavu Novog Pazara bilo je 140 naselja, mahala, mezri i dr.

Kaza Višegrad

1268/1851—52. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	15085	20	7543
raž	2734,5	12	1420
ječam	7358	12	2207
krupnik	11852	12	3556
zob	3568,5	6	535
kukuruz	59804	14	20931
heljda	8330	12	2499
proso	340	8	68
sijeno	126951	4	12695
konoplja	591	80	1182
grah	1561	40	1561
kupus	3712,5	9	835
crveni luk	314,5	15	118
šljive	46818	4	4682

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
kruške	8186,5	3	614
jabuke	157	2	8
orasi	350	40	350
krompir	60	6	9
duhan	161	80	322
slatka repa	410		
... (nečitko)	272		
med	106	140	371
porez na bostan			23 groša i 10 para
košnice	307	50	384
lan	5	120	15
Ukupno			61928

Kaza Novi Pazar⁵⁰⁾

1267/1850—51. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	56718,5	25	35450
ječam	61038	18	12208
zob	29958,5	10	7490
krupnik	21400,5	12	6420
raž	54966	14	19238
sklata	828	10	207
heljda	12618	14	4416
proso	1302	12	391
kukuruz	73009	20	35001
sijeno	230386	6	34558
grah	1301	40	1301
konoplja	787	80	1574

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
sjeme konoplje	1	40	1
kupus	11425,5	6	1714
šljive	6728	4	673
kruške	1374	3	101
jabuke	2871	2	144
krompir	1814	6	272
med	697	140	2440
lan	21	120	63
orasi	100	40	100
crveni luk	18	15	7
košnice	77	50	96
Ukupno			163865

⁵⁰⁾ U kazi Novi Pazar bilo je 269 naselja, mahala i dr. što su plaćali desetinu. Inače, livu Novi Pazar je upravo u ovo vrijeme formirana kao samostalna upravna jedinica ali nije i definitivno oformljena. To će se učiniti tek 1863, odnosno 1865. godine. Zbog toga je kaza Višegrad tada pripadala Novom Pazaru a kasnije će preći u livu Bosna (Sarajevo). Isto tako kaže Sjenica i Nova Varoš su očitio bile tek u formiranju.

Kaza Novi Pazar

1268/1851—52. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša	Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	61025	20	30513	kruške	400	3	30
ječam	47618	12	14285	jabuke	1355	2	68
zob	29688	6	5434	krompir	2056,5	6	308
krupnik	14039,5	12	4212	med	617	140	2160
raž	47603,5	12	14281	orasi	773,5	40	774
sklata	1930	10	483	crveni luk	156	15	59
heljda	10260	12	3078	košnice	1873	50	2341
proso	543,5	8	109	bijeli luk	14		
kukuruz	75604	14	26461	slatka repa	344		
sijeno	243108	4	24311	bostan	840	20	420
grah	1225	40	1225	duhan	40,5	80	81
konoplja	1238	80	2476	grašak	36,5		
sjeme konoplje	971	20	486				
kupus	4660,5	9	466				
šljive	12582,5	4	1258				
						Ukupno	139291

Kaza Bihor sa trgovištem⁵¹⁾

1267/1850—51. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša	Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	86346	25	53966	šljive	24807	4	2481
ječam	121754	18	54789	jabuke	7539	2	377
raž	16945	11	4660	kruške	2468	3	186
sklata	800	12	240	orasi	67	40	67
krupnik	24597	10	6149	duhan	385	80	769
zob	76012	10	19003	med	1724	140	6032
kukuruz	72093	20	36047	krompir	1793	6	269
heljda	19477	14	6817	crveni luk	69	15	26
proso	32	12	10	dunja			
sijeno	452529	6	67889	crvena boja			
konoplja	2778	80	3498	porez na			
sjeme konoplje	172,5	20	86	voćnjake?			238,5
grah	2343	40	2343				
kupus	2172	6	2172				
						Ukupno	268116

⁵¹⁾ U ovoj kazi bilo je 318 naselja, mahala i dr. Ovo je po broju naselja najveća kaza u tadašnjoj Bosni i Hercegovini. U vrijeme popisa u ovoj kazi nije se mogao utvrditi veliki broj timarnika, neka naselja su bila upražnjena, a neka pripadala carskom hasu ali sva ta naselja su popisana izmiješano. Za neka je rečeno da se njihovi prihodi nisu mogli popisati jer su se stanovnici tih sela nalazili u pobuni.

Kaza Bihor sa trgovištem

1268/1851—52. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	67847	16	27138
ječam	81919	12	24575
raž	9177	9	2065
sklata	1566,5	8	313
krupnik	16015	6	2402
zob	59634	10	14909
kukuruz	52766	20	26383
heljda	13342,5	14	4670
proso	35	12	11
sijeno	406025	4	40603
konoplja	1878	80	3756
sjeme konoplje	9 52,5	20	476
grah	2059,5	40	2060
kupus	13584	6	2038

Kaza Nova Varoš⁵²⁾

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	378	24	227
ječam	898	18	404
raž	67	14	23
krupnik	1033	13	336
zob	568	10	192
sklata	641	10	160
heljda	87	11	24
kukuruz	715,5	18	322
proso
konoplja	20,5	100	51
grah	9	33	7

Kaza Nova Varoš

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	235,5	26	153
ječam	640	20	320
raž	40	15	15
krupnik	1534	15	575
zob	274	10	69
sklata (smješa)	107,5	10	27
heljda	242	15	91
kukuruz	887,5	21	466
proso	10	11	3
konoplja	18,5	120	56

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
šljive	16776,5	4	1678
jabuke	831	2	42
kruške	74	3	6
orasi	275	40	275
duhan	111,5	80	223
med	1764,5	140	6176
krompir	2214	6	332
crveni luk	1	15	0,5
dunja	2		
oskoruše	23	8	5
crvena boja	3		
porez na voćnjak	431		

Ukupno 160136?

1267/1850—51. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
kupus	185	3	14
krompir	159	3	12
med	17	120	51
šljive	649	4	65
naknada za zelen	120,5 grš. ...		120,5
slatka repa
košnice
sijeno	6945	2	347

Ukupno 2333

1268/1851—52. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
grah	49	32	39
kupus	222	4	22
krompir	135	3	10
šljive	720	4	72
slatka repa	5	4	0,5
košnice	42	40	42
sijeno	5987	3	449

Ukupno 2409,5

⁵²⁾ U kazi Nova Varoš bilo je svega 3 naselja, što svjedoči da je ova kaza bila tek u formiranju. Tržna taksa iznosila je 300 groša.

Kaza Sjenica⁵³⁾

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	116	26	75
ječam	473	18	213
krupnik	1631	14	571
heljda	19,5	15	7
sijeno	4275	3	321

1267/1850—51. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
konoplja	2	70	4
kupus
krompir
med
		Ukupno	1191

Kaza Sjenica

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	133	26	86
ječam	385	18	173
krupnik	1290	14	456
heljda	25	15	9
sijeno	7742	3	581

1268/1851—52. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
konoplja	5	100	13
kupus	88	8	18
krompir	50	3	4
med	9	150	34
		Ukupno	1374

Nahija Mitrovica⁵⁴⁾

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	35141,5	25	21963
ječam	22035	18	9916
raž	13807,5	11	3797
krupnik	1852	12	556
zob	4204	10	1051
heljda	73,5	10	18
kukuruz	30981	20	15490
proso	10	12	3
sijeno	19356	6	2903
konoplja	127,5	80	255

1267/1850—51. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
sjeme konoplje			
grožđe			
duhan	3	80	6
grah	28	40	28
kupus	514,5	4	51
med	35	140	123
bostan			20
košnice	11	50	14
orasi	20	40	20
		Ukupno	56214

⁵³⁾ U kazi Sjenica bilo je 10 naselja, mahala i dr. Tržna taksa u Sjenici iznosila je 200 groša.

⁵⁴⁾ U nahiji Mitrovica bilo je 58 naselja, mahala i dr. Interesantno je da ova nahija još nije bila oformljena kao samostalna kaza. Ali upravno i teritorijalno obrazovanje live Novog Pazara izvršice se između 1863. i 1865. godine.

Nahija *Mitrovica*

1268/1851—52. godina

Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša	Vrsta proizvoda	količina oka	cijena para	iznos groša
pšenica	35021	16	14008	grožde	1253	8	251
ječam	14007	12	4202	duhan	271,5	80	543
raž	13006	9	2926	grah	177,5	45	200
krupnik	1453	8	291	kupus	1520,5	4	152
zob	2486,5	6	373	crveni luk	15	15	6
heljda	316	10	79	krompir	60	6	9
kukuruz	30513	10	7628	med	9	140	31
proso	5	8	1	šljive	68	4	7
sijeno	26573,5	4	2657	bostan	51	20	25
konoplja	199,5	80	399	košnice	75	50	94
sjeme konoplje	188	20	94				
						Ukupno	33976

SUMMARY

*TITHE IN BOSNIA AND HERZEGOVINA IN THE
MIDDLE OF THE XIX CENTURY*

Tithe was a feudal tax, regulated by the Sharia laws and applied to all the countries within an Islamic state, in this case the Ottoman Empire. This tax was introduced in these parts immediately after the Ottomans had conquered them. The tithe income served primarily to meet the military needs, and that most often by being allotted to soldiers, *timar-holders*, or *zaims*, under the condition that they serve the state in time of war, or took part in some other state service. Tithe was established on the basis of the register done by authorised persons, and included all the produce and the population that tilled the land in a certain area. This is known for a fact, from the earliest registers in these parts, and other lands within the Ottoman Empire. The registers were taken almost regularly, after a certain region had been conquered, or after the changes on the Ottoman throne. By way of registers, the income, as well as the status of the population, were established. If we add, that the townships had also been registered, then it becomes clear that these registers are of exceptional importance for historical research. Since the Ottoman system was military in character, and the soldiers realised the pay for their service from the tithe-income mostly, it was necessary to register them. Thus, it is possible to follow the military structure of the Ottoman Empire through these registers. Besides, it is obvious that the tithe had been one of the most important sources of the income of the Empire. The-

refore, the research connection with the tithe is of great importance in the overall study of the history of these parts under the Ottoman rule. However, with the decline of the Empire, at the end of the 16th century, the precision of those registers was disregarded, and finally completely neglected. Since the 17th century onwards, there had been no registers (*defters*) from which either production, or the life-conditions of the population, or its structure could be followed with any certainty, nor could the situation in the *timar* and *spahi's* army or the changes in toponomastics of these parts be traced. Sporadically, a register of the inspection of the *timar*-army, but with very meagre data, would appear. So it went on till the time of *Tanzimat*, till 1839, when the classical Ottoman system was abolished. The *timar* organisation of the Empire was then abolished, and it would be logical to suppose that the tithe was abolished as well. But, the state did not renounce the tithe, since that right was guaranteed by the Sharia laws, which meant that the state kept its ownership of *miria* (state) over the land. The Bosnians were not willing to accept the new, regular army, nor to renounce the *timars* they had enjoyed as *odjaktluk* — inheritance in their families — until 1851, when Latas put into effect the abolishing and taking over of the *timars* by the state. In order to carry that out properly, it was necessary to register all the land and establish all the income which was to belong exclusively to the State Treasury from that time on. Besides, the compensation was to be allotted for the former soldiers, and that could be done on the basis of the income they had previously enjoyed. It is only thanks to that, that the register of Bosnia and Herzegovina from 1850—52 exists, i.e. the register of, *timar*-and tithe holders. From those *defters*, only the total amount of tithe obtained from all the products, along with their price and monetary values is included in the present paper. The *defters* were written in that period (1850—52), and they were based on the registers of Tahir-Pasha, the Bosnian *Vali* (1846—49), when all the land, regardless of its previous status and obligations in connection with it, was to be included into the tithe system. But when those registers had not been satisfactory, they were done again, with all the elements necessary for the state to take over into its fold all the *miria*-land as well as all other income, and to do with the *timar*-system in Bosnia for good. Bosnia was divided then into seven administrative units (*livas*): Sarajevo, Travnik, Zvornik, Banja Luka, Bihać, Novi Pazar, and Herzegovina. Unfortunately, the *defters* for all the above *livas* have not been preserved. Sarajevo and Bihać *defters* are missing. Most probably, the Bihać-*liva* register is missing, because of the unrests and rebellions in the region at the time. One of the reasons for the rebellions was the register-taking in Bosnia, which was done so that the new tax-system and the new military set up could be introduced. Otherwise, these *defters* are kept at Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü in Ankara, and the microfilms and Xerox copies at the Academy of Science and Arts in Sarajevo, under the title *The Tithe Defters* (Ashar Defteri). The reassessment of the tithe was done on the basis of *berats* held by the previous tithe-owners, then on the basis of the opinion of the experts, and the councils formed then in all the administrative units in Bosnia (*kaza*). Prices were assessed for each *kaza*, and the register was done by an authorised official of the Great Council of Bosnia (Meclis-i Kebir). By their structure these *defters* remind of the *defters* from previous times (15th and 16th century), but are not as clear, or as precise as the

earlier ones. These registers offer the possibility for the study of agricultural production in Bosnia at the time, assessment of the tithe amount, as well as the possibility to evaluate how great an obligation the tithe had been for the peasants. It is believed that the amount of tithe, given in these *defters*, does not give the real picture of the production in Bosnia. If it does, then the production was really, very low, and then, this kind of taxation was not too great a burden for the population. The structure of production did not change essentially if compared with that from the 15th and the 16th century. These *defters* register the returns from maize, potatoe and tobacco, the crops which had been introduced in the meantime in these parts. Besides, the *defters* offer the possibility to make the comparison of production in the early days of the Ottoman rule, as well as in the period that followed. That comparison has not been done in this paper, since that question would require a special study. On the basis of some available data, ten years after this register had been taken, the tithe was increased manyfold. True, the area of arable land had increased several times, and so did the assessment of income. It must be pointed out that inflation was always to be counted with, and it affected both the rise of prices and the amount of tithe. Regardless of the numerous drawbacks, especially the lack of consensus of the population, these registers have great importance for the study of history of Bosnia in the middle of the 19th century, both from the standpoint of the economic conditions of the population, and the standpoint of the social structure that was changed visibly in that period. They have special importance for the study of toponomastics in Bosnia, of which it is known to have changed considerably. In the present paper the tithe-income is given in the form of tables, for the sake of clarity of presentation, and the value of each individual produce was calculated, because it had not been done in the *defters*. In them, the amount of money was given as a sum, or was not given at all. Total amounts for each *liva*, and the total amount for the *livas* discussed here was done by the author, and is not the integral part of the *defter*.